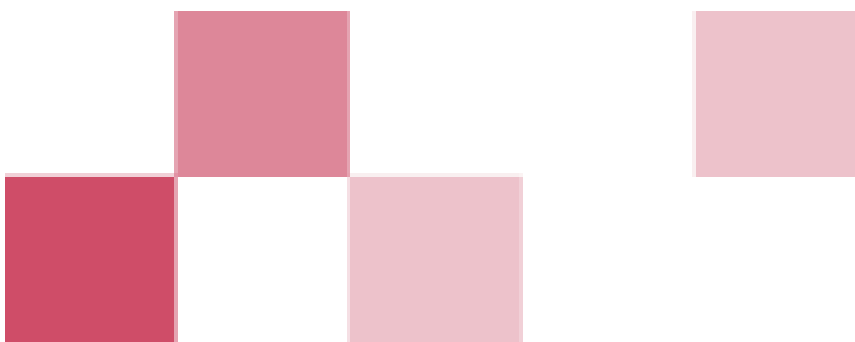

Les activitats extraescolars als instituts públics de Barcelona

Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona

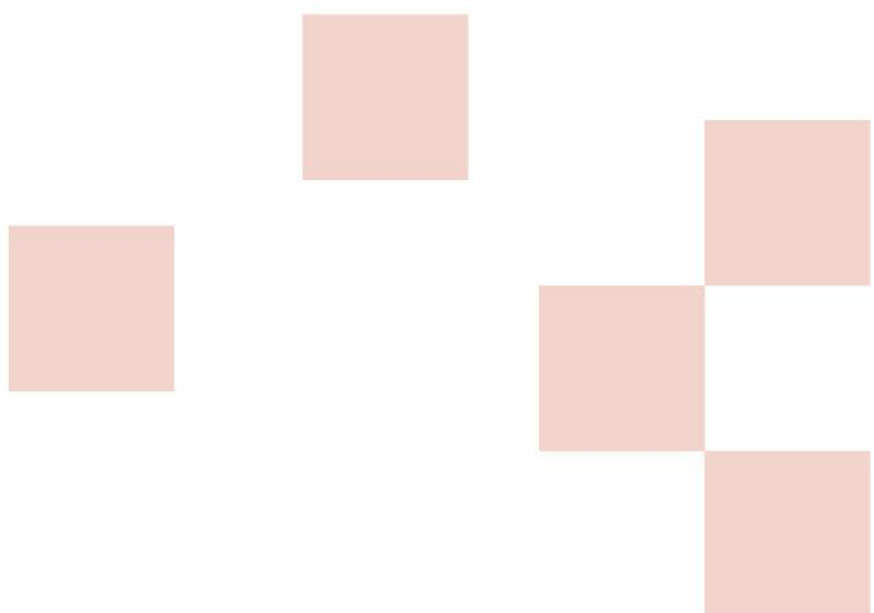
Àrea de Governança i Polítiques Públiques

Treball realitzat per l'àrea de governança i polítiques públiques de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB).

Equip d'investigació de l'IERMB: Andreu Termes

Cerdanyola del Vallès, desembre del 2020

Índex

1. Introducció	1
2. Context	4
2.1. El marc legislatiu	4
2.2. La participació en activitats extraescolars a Catalunya i Barcelona	5
3. Metodologia i fonts	8
4. Resultats	10
4.1. Les activitats extraescolars als instituts de Barcelona	10
Les característiques de les activitats extraescolars segons	10
La distribució territorial de les activitats extraescolars	15
La correlació entre el preu de les activitats extraescolars i el context socioeconòmic	19
La diversitat de les activitats extraescolars en instituts de baixa, mitja i alta oferta	20
4.2. Les dinàmiques de les AFAs i de la selecció d'activitats extraescolars	22
Les dinàmiques internes i les lògiques d'acció de les AFAs	22
Els criteris de selecció i continuïtat de les activitats extraescolars	25
El repertori d'accions de les AFAs per augmentar l'accessibilitat de les activitats extraescolars	28
L'externalització de les activitats extraescolars	32
El significat de les activitats extraescolars	34
5. Conclusions i recomanacions	38
5.1. Principals aportacions	38
5.2. Cap a una governança pública de les activitats extraescolars?	40
Bibliografia	43

1. Introducció

En l'actual conjuntura, caracteritzada pel confinament social i pel tancament escolar que s'han produït com a resposta al Covid-19, el dret a l'educació ha esdevingut central en l'agenda mediàtica i política.

En aquest informe, justament, s'analitza un dispositiu particularment rellevant a l'hora de facilitar -o, al contrari, restringir- el dret a l'educació: **l'oferta d'activitats extraescolars, fora d'horari lectiu, als instituts públics de Barcelona.**

Partim de la premissa que les activitats extraescolars formen part del dret a l'educació en un sentit ampli (Bonal & Scandurra, 2019). L'educació és un procés constant i sostingut al llarg de la vida, que es dona en diferents etapes vitals (infància, adolescència, adultesa, vellesa) i lògiques (educació formal, no formal; educació inicial i ocupacional). Així doncs, al costat de l'escola i d'altres dispositius, les activitats extraescolars són constitutives del dret a l'educació¹.

Les activitats extraescolars són programes d'educació més enllà del temps escolar (no formal: a mig camí entre l'educació formal i la informal), que plantegen programes, continguts i objectius; i que no disposen ni d'una estructura, ni d'itineraris definits, ni contempnen exàmens o proves de validació. Les activitats extraescolars són extremadament variades, però es poden classificar segons (González, 2016):

- Tipologia: esportives, artístiques o culturals, de reforç o aprofundiment de competències bàsiques, d'idiomes, tecnològiques
- Etapa educativa i edats a les quals s'adrecen
- Aproximació pedagògica: contingut, vinculació amb el currículum escolar, objectius
- Durada (hores setmanals) i calendari (durant el curs escolar, durant l'estiu)
- Mida del grup i perfil dels i les participants
- Característiques dels conductors/es i les entitats organitzadores; i
- Preu.

¹ L'administració ja fa temps que ha assumit aquest necessari canvi de paradigma, tal com mostren les mesures de govern municipals *Impuls al projecte educatiu de ciutat per fer de Barcelona una capital de la innovació pedagògica* i *Cap a una política pública de cultura i educació* (Ajuntament de Barcelona, 2016, 2019).

Les activitats extraescolars fora de l'horari lectiu tenen un gran potencial en termes pedagògics i comunitaris, ja que enriqueixen l'experiència escolar de l'alumnat i en reforcen la seva vinculació expressiva. També tenen uns impactes moderadament significatius tant sobre el rendiment acadèmic (p.ex., taxes de graduació, rendiment en proves acadèmiques, competències en lectura i matemàtiques) com sobre les habilitats socials i psicoemocionals de l'alumnat: millora en autopercepció, reducció de comportaments negatius (p.ex., consum de drogues o altres comportaments de risc), increment de la seguretat pròpia i l'autoestima, etc. (González, 2016). De totes formes, la distribució de les activitats extraescolars a Catalunya és desigual, la qual tendeix a reforçar les dinàmiques de segregació escolar, tal com han alertat reiteradament el Síndic de Greuges, la FAPAC i la literatura acadèmica. Aquesta desigualtat pot restringir, doncs, el dret a l'educació.

Alhora, donada l'extrema varietat de les activitats extraescolars (en tipologia, aproximació pedagògica, etc.), les famílies utilitzen aquestes activitats amb objectius complementaris i els hi atribueixen significats ben diferents². De totes formes, les activitats extraescolars no són un element fonamental per a l'elecció escolar³ -tot i que això no exclou que, puntualment, poden ésser elements de distinció social. Alhora, els centres educatius ocasionalment utilitzen aquestes activitats com a forma d'aconseguir una major distinció en relació a d'altres centres.

L'**objectiu** d'aquest informe és analitzar les activitats extraescolars fora d'horari lectiu dels instituts públics de Barcelona. Específicament, els subobjectius d'aquest informe són: identificar les seves característiques (tipologia, preu, entitat organitzadora); mapejar la seva distribució territorial (segons districtes); valorar la diversitat de les activitats en diferents tipus d'institut (de baixa, mitja o alta oferta d'activitats extraescolars); complementar

² La literatura acadèmica ha identificat com les famílies utilitzen les activitats extraescolars amb diversos objectius complementaris, com ara facilitar la conciliació laboral o bé enriquir els itineraris acadèmics dels seus fills/es. La literatura acadèmica ha identificat similars dinàmiques de competició i clausura, p.ex., en el cas britànic (Ball, 2003, 2010), francès (Van Zanten, 2003, 2005) o català (Comas, 2018). En paral·lel, tal com també la literatura acadèmica ha identificat, els instituts utilitzen sovint les activitats extraescolars, de caràcter idiosincràtic (pròpies de cada institució) i especialitzat (p.ex., en tecnologia, arts, esports, idiomes, etc.) per tal de diferenciar-se d'altres instituts, d'ocupar un nínxol de mercat específic, i de limitar la competició entre instituts (Jabbar, 2015; Lubienski & Lee, 2016).

³ P.ex., un estudi a la ciutat de Barcelona identificà només de forma tangencial la presència de les activitats extraescolars com a element d'elecció escolar (Alegre, Benito, Chela, & González, 2010). En aquest cas, les famílies d'alt capital instructiu utilitzaven la proximitat geogràfica al centre i la realització d'activitats extraescolars com a forma indirecta de garantir un perfil d'alumnat particular, en consonància amb les característiques familiars.

aquesta anàlisi amb les altres aportacions econòmiques de les famílies; i copsar les lògiques d'acció i significats subjacent a la seva oferta.

La **justificació** de l'elecció de les activitats extraescolars i de les aportacions de les famílies als instituts públics de Barcelona com a objecte d'estudi es basa en quatre elements:

- a) La creixent importància de les activitats extraescolars. Aquest creixement, paradoxalment, les converteix en més discriminants per als qui hi accedeixen en menor grau.
- b) La rellevància política actual de les activitats extraescolars a la ciutat de Barcelona. Específicament, la *Mesura de govern i pla d'accions: cap a una política pública de cultura i educació* (Ajuntament de Barcelona, 2019) permetrà una major coordinació entre les dimensions culturals i educatives de la ciutat, i que té com a objecte d'intervenció les activitats extraescolars.
- c) El nou escenari resultat del Covid-19. Específicament, es calcula que la pandèmia del Covid-19 ha fet que el 85% dels països del món tanquessin completa o parcialment les seves institucions educatives, el que afecta uns 1,6 bilions d'alumnes i uns 63 milions de professors/es -dades d'Abril de 2020 (UNESCO, 2020b; World Bank, 2020). D'entre les moltes conseqüències d'aquesta situació de confinament social, tancament escolar i ensenyaments a distància, cal destacar la major centralitat d'espais d'educació més enllà del temps escolar (familiars, activitats extraescolars), i els desiguals capitals de les famílies per a oferir-los autònomament (Bonal & González, 2020; Subirats, 2020; UNESCO, 2020a). És per això que en l'escenari posterior al Covid-19 les activitats extraescolars (tant durant el curs escolar com durant l'estiu) tindran una major importància (Fundació Jaume Bofill, 2020).

L'**estructura** de l'informe és la següent: el 1r apartat contextualitza breument el marc legislatiu i les activitats extraescolars a Catalunya i Barcelona; el 2n descriu la metodologia i fonts de l'estudi; el 3r exposa els resultats; i el 4t i últim conclou l'estudi, i exposa les recomanacions polítiques que se'n deriven.

2. Context

2.1. El marc legislatiu

A Catalunya, el marc legislatiu que regula les activitats extraescolars inclou, en primer lloc, la [Llei 18/2003, de 4 de juliol](#), que regula l'educació infantil de primer cicle, serveis escolars (menjadors escolars, transport escolar) i serveis complementaris –orientació familiar i serveis de mainaderia.

També, la [Llei d'Educació de Catalunya](#) (LEC, 2009) reconeix el valor educatiu i socialitzador de les activitats del lleure educatiu, el deure que l'oferta sigui de qualitat i el dret de tots els infants a accedir-hi en condicions d'igualtat (Síndic de Greuges, 2014). Alhora, la LEC reconeix com a gratuïts i universals els ensenyaments d'educació Infantil de 2n cicle, Primària i ESO.

Igualment, la [Llei 14/2010, de 27 de maig](#) regula l'educació en el lleure i les activitats extraescolars, i les reconeix com a parts constitutives del dret a l'educació.

Nogensmenys, el Síndic de Greuges ha detectat algunes mancances en el desplegament normatiu del dret dels infants al lleure educatiu (Síndic de Greuges, 2014, pp. 29–30):

- a. La igualtat d'oportunitats està només parcialment garantida, en la mesura que l'equitat és només un principi general d'actuació, sense especificar la forma d'exigir-la de forma efectiva ni obligar a les administracions públiques a implementar-la.
- b. La qualitat de la regulació existent és desigual, amb uns àmbits parcialment reglamentats i d'altres desregulats.
- c. El solapament sectorial (ensenyament, benestar, cultura, esports, joventut, etc.) i nivells administratius (Generalitat, diputacions, consells comarcals, municipis) de les activitats extraescolars, el que genera descoordinació i desorientació.

Una de les conseqüències pràctiques d'això és que les activitats extraescolars a Catalunya tenen un caràcter divers, especialitzat i costós econòmicament el que les converteix en relativament inaccessibles per a moltes famílies. A l'apartat següent es mostren algunes evidències per il·lustrar la desigual disseminació de les activitats culturals, esportives i en el lleure segons grups socials a Catalunya.

2.2. La participació en activitats extraescolars a Catalunya i Barcelona

Tot i que és difícil quantificar les activitats extraescolars a Catalunya, existeixen indicis significatius de que aquestes estan desigualment distribuïdes, tal com han alertat el Síndic de Greuges (Síndic de Greuges, 2008, 2014, 2016b, 2016a), la FAPAC (FAPAC, 2019) i la literatura acadèmica (Albaigés & Martínez, 2012; Bonal & Albaigés, 2009; Bonal & Cuevas, 2018; Bonal & Zancajo, 2019; Comas, 2018; Gonzàlez, 2017). Aquesta distribució desigual és dona també en les despeses culturals familiars, l'educació en el lleure o les activitats esportives.

Així, les despeses culturals familiars estan desigualment distribuïdes entre grups socials; i, des de la crisi econòmica de 2008, presenten una tendència a la baixa (font: *Enquesta de pressupostos familiars* de l'INE).

En canvi, el lleure educatiu, tant a Catalunya com a Barcelona, es troba en una situació de creixement (IDFO, 2005; Síndic de Greuges, 2014). En l'actualitat els i les participants en activitats d'educació en el lleure notificades a Barcelona són 117.006, més del doble dels que eren al 2012 (57.139). De totes formes, la participació en el lleure educatiu és desigual, amb una reduïda implantació de l'educació en el lleure en els barris més desfavorits socioeconòmicament (Ajuntament de Barcelona, 2018; Secretaria de Joventut, 2010).

Pel que fa a les activitats esportives, els resultats de l'*Enquesta de salut de Catalunya* (ESCA) i de l'*Enquesta d'hàbits esportius de la població escolar de Barcelona* (EHEB) assenyalen importants diferències en la participació a activitats extraescolars esportives segons context socioeconòmic i territorial (en el que a major riquesa major participació esportiva).

Els informes d'oportunitats educatives recullen bianualment informació relativa a l'educació fora del temps escolar a Barcelona, el que inclou activitats extraescolars, així com també educació en el lleure de base comunitària, activitats musicals i la pràctica esportiva (IIAB, 2017, 2019; Termes, 2021).

En paral·lel, l'organització de les activitats extraescolars als centres educatius és una de les activitats fonamentals de les Associacions de famílies (AFAs). Específicament, es calcula que el 87,9% de les AFAs tenen d'entre les seves funcions l'organització de les activitats extraescolars del centre (Garreta, 2008). De totes formes, la participació de les famílies a les AFAs és escassa (tot i que, comparant comunitats autònomes, Catalunya presenta un

percentatge de participació superior al de la resta de CCAA) i, sobretot, desigual (tant segons nivells educatius com segons grups socials).

Cal especificar que l'escassa participació de les famílies a les AFAs fa referència a diverses dimensions; per a l'objectiu d'aquest estudi només n'utilitzarem dues, però: les inscripcions de les famílies a les AFAs i la participació de les famílies a les activitats (p.ex., reunions) convocades per les AFAs. En aquest sentit, es calcula que el 57,5% de les famílies estan inscrites a les AFAs, i assisteixen a les reunions de les AFAs el 32% de les famílies del centre (Garreta, 2008).

Si ens atenem, alhora, a la desigual participació de les famílies, cal atendre, d'una banda, a que aquesta participació varia segons nivells educatius: específicament, la participació a les activitats extraescolars és més freqüent als nivells d'Educació infantil de 2n cicle i de Primària que no pas a ESO (Garreta, 2008). Segons quantifiquen els informes del *Consejo Escolar del Estado*, la participació de les famílies a les AFAs és del 60% a Infantil i Primària però només del 50% a ESO (Bravo & Rosado, 2013). De forma similar, les demandes que fan les famílies a les AFAs varien segons nivell educatiu: així, les mares i pares d'alumnat d'Infantil i Primària demanen de forma molt freqüent que les AFAs organitzin activitats extraescolars als centres (79,3% i 78,0%), mentre que aquesta demanda cau de forma dràstica a ESO (43,0%) (Garreta, 2008).

D'altra banda, la participació a aquestes associacions també varia segons perfils socials. Així, la probabilitat de participar a una associació de famílies s'incrementa en les famílies de classe mitjana i autòctones (veure, p.ex., Comas, 2018; Comas, Escapa, & Abellán, 2014). Els mecanismes que acostuma a explicar l'escassa participació de les famílies de menor capital econòmic i acadèmic, i especialment les immigrades, són l'escàs coneixement del sistema educatiu, del funcionament dels centres i del camp escolar, així com dificultats lingüístiques (Garreta, 2009).

En aquest sentit (i utilitzant la tríada de formes participatives elaborada per Hirschmann), les famílies de classe mitjana i autòctones exerceixen la seva *veu* de forma desproporcionada en relació al conjunt de famílies del centre. Per això, la participació de les classes mitjanes a les associacions de famílies poden generar processos de *colonització*: això és, l'hegemonia de facto de les famílies de classe mitjana en la vida política i organitzativa dels centres, així com la utilització instrumental d'aquestes associacions per fer avançar els interessos específics (en termes de models educatius, pedagògics o d'activitats extraescolars) de les famílies de classe mitjana (Satna Cruz & Olmedo, 2011).

El context d'aquest estudi és el d'una creixent presència de proveïdors privats en educació (això és: la indústria educativa global): actualment, un ampli espectre de serveis educatius són produïts i consumits en una lògica de mercat i privada. Això inclou serveis educatius prestats de forma privada com els ensenyaments a distància, la preparació de testos educatius, màrqueting educatiu, formació per docents o, també, activitats extraescolars (Verger, Steiner-Khamsi, & Lubienski, 2017). Com veurem, el rol subsidiari de l'administració a l'hora de proveir activitats extraescolar ha facilitat l'externalització d'aquestes activitats (a empreses privades o entitats socials) i, així, l'emergència d'una indústria educativa de les extraescolars local.

3. Metodologia i fonts

La metodologia de l'estudi ha estat mixta i seqüencial.

En primer lloc, una fase **quantitativa**, que s'ha basat en les dades d'activitats extraescolars publicades a pàgines webs institucionals del Consorci d'Educació de Barcelona (CEB), dels instituts públics de Barcelona (sovint, allotjades a la Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya, XTEC) i de les associacions de famílies (AFAs). Així doncs, cal recalcar que les dades de les activitats extraescolars són d'aquelles gestionades i promogudes pels propis instituts i les AFAs (encara que no necessàriament proveïdes per aquestes).

Aquestes dades han estat analitzades a partir d'un anàlisi de contingut que les ha classificades segons tipologia. L'anàlisi de contingut de les pàgines webs de les pròpies institucions educatives és habitual en la literatura acadèmica que analitza processos de diferenciació educativa en entorns de quasi mercats i competitiu, com el nostre⁴.

Per a dur a terme algunes anàlisis s'han contextualitzat les escoles i instituts segons la renda del barri en que s'ubicaven o la seva complexitat⁵.

A partir d'aquestes dades obtingudes de les pàgines webs institucionals s'han aplicat tècniques estadístiques, generalment de caràcter descriptiu i, en menor grau, inferencials - com la regressió lineal o l'anàlisi de variància ANOVA.

En segon lloc, i a partir dels resultats obtinguts en aquesta primera fase quantitativa, ha seguit una segona fase **qualitativa**.

L'estratificació de la mostra de la fase qualitativa s'ha basat en els resultats de la primera part quantitativa. Així, s'han estratificat explícitament, d'una banda, els instituts a partir de la variable d'oferta d'activitats extraescolars: alta (si superior a la mitjana: 8 o més activitats extraescolars anuals) o baixa (si inferior, 7 o menys); i, també, de la complexitat

⁴⁴ Per exemple, és el cas de les anàlisis de les estratègies de màrqueting d'escoles *charter* en mercats educatius locals altament competitiu als Estats Units (Lubienski, 2007; Stemler, Bebell, & Ann Sonnabend, 2011); o de l'auto-representació i la definició de la qualitat educativa en universitats a Romania (Chiper, 2006), Estats Units (Saichaie, 2011), Austràlia (Hoang & Rojas-Lizana, 2015) o Índia (Srivastava, 2019). Per tant, es tracta d'una aproximació apropiada per a l'estudi de les activitats extraescolars a Barcelona, com és aquest projecte.

⁵ La renda territorial dels barris s'ha obtingut del informe *Distribució territorial de la renda familiar disponible per càpita a Barcelona 2017* (Ajuntament de Barcelona), on 100 = la mitjana de Barcelona. En paral·lel, la classificació dels instituts s'ha dut a terme a partir de la caracterització en tant que Centres de Màxima Complexitat (CMC) segons la resolució 1259/2019 de 7 de maig de la Generalitat de Catalunya.

socioeconòmica del territori en que s'ubicaven els instituts⁶. D'altra banda, s'han estratificat els proveïdors de les activitats extraescolars segons la tipologia emergent de la part quantitativa (això és: entitats socials, empreses privades i administracions).

El treball de camp ha inclòs 9 entrevistes semi-estructurades: 6 a AFAs i 4 a entitats proveïdores d'activitats extraescolars (Taules 1 i 2).

Evidentment, el context de la pandèmia COVID-19 ha fet adaptar l'estratègia metodològica (inicialment estaven previstos grups de discussió), ha dificultat l'accés al camp, i ha obligat a la realització d'entrevistes a distància.

Taula 1. Entrevistes a AFAs

	Baixa complexitat socioeconòmica (n=2)	Alta complexitat socioeconòmica (n=4)
Baixa oferta extraescolars (n=5)	AFA Eixample, institut petit (n=1)	AFA Nou Barris, institut petit AFA Sant Martí, institut gran AFA Sant Andreu, institut petit AFA Ciutat Vella, institut gran (n=4)
Alta oferta (n=1)	AFA Sarrià-St. Gervasi, institut gran (n=2)	(n=0)

Font: elaboració pròpia

Taula 2. Entrevistes a entitats proveïdores d'activitats extraescolars

Tipologia	n
Empreses	2
Entitats socials	2
<i>Total</i>	4

Font: elaboració pròpia

⁶ En paral·lel, les variables implícites que s'han tingut en compte per tal d'assegurar la diversitat i heterogeneïtat de la mostra han estat, a nivell d'institut, la mida d'aquest (gran, petit -tal com s'ha descrit anteriorment) i, a nivell contextual, el territori (districte en el que s'ubica l'institut).

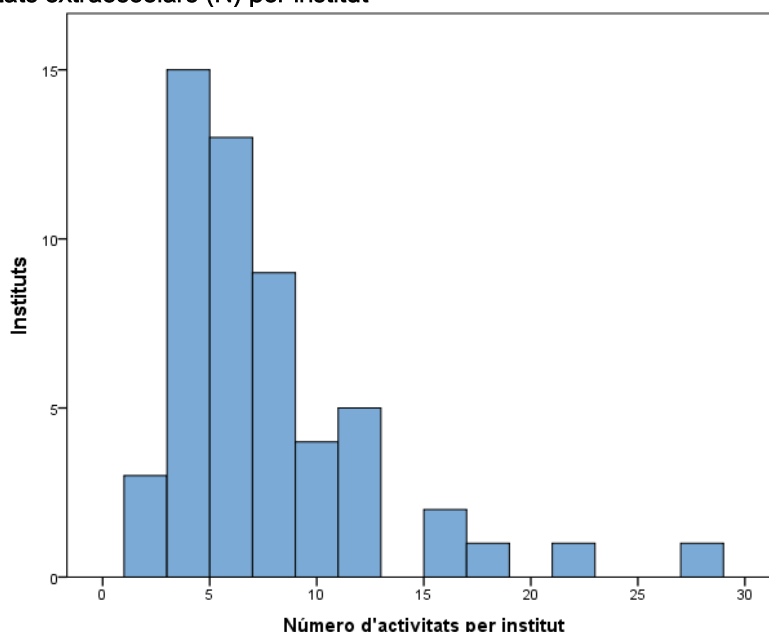
4. Resultats

4.1. Les activitats extraescolars als instituts de Barcelona

Les característiques de les activitats extraescolars

A partir de la informació obtinguda dels webs institucionals s'han identificat **388 activitats extraescolars pertanyents a 54 instituts (el 72% del total)**. La mitjana d'activitats extraescolars identificades per cada institut ha estat 7,2 (amb un mínim de 2 i un màxim de 28, i una desviació estàndard de 4,9) (Gràfic 1). En aquest sentit, els instituts es classifiquen segons la quantitat de la seva oferta: baixa, d'entre 0 i 4 activitats extraescolars (18 instituts, el 33,3%); mitja, d'entre 5 i 9 activitats ofertes (24 instituts, el 44,4%); i alta, de més de 9 activitats (12 instituts, el 22,2%).

Gràfic 1. Activitats extraescolars (N) per institut

Font: elaboració pròpia

El curs de referència de la majoria d'activitats extraescolars és el 2019-2020 (de 36 instituts, el 66,7%) i, en menor grau, el curs 2018-2019 (9 instituts, el 16,7%), el 2017-2018 (5 instituts, el 9,3%), el 2016-2017 (2 instituts, el 3,7%) i el 2015-2016 (1 institut, el 1,9%).

Segons **tipologia**, la majoria d'activitats extraescolars són esportives (143, el 36,9%), sobretot de futbol, bàsquet i voleibol. També, culturals i/o artístiques (138, el 35,6%), especialment dansa, música i teatre. En menor grau, idiomes (59, el 15,2%), de reforç i/o aprofundiment de competències bàsiques (33, el 8,5%) i tecnològiques (15, el 3,9%).

Les característiques, en hores setmanals i -sobretot- en preu anual mitjà, són molt diferents segons tipologia de l'activitat. Destaca, en aquest sentit, el menor preu de les activitats de reforç (97,3€), i el preu més elevat de les activitats tecnològiques (258,5€) i d'idiomes (299€) (Taules 1 i 2)⁷.

Les diferències en els preus segons tipologia d'activitat es visualitzen al proper Gràfic 2. És també rellevant assenyalar els casos atípics Gràfic 2. El cas atípic de les activitats organitzades per les associacions esportives fa referència a hípica (de l'Escola d'Hípica Municipal la Foixarda, amb un preu de 960€ anuals); i els tres casos atípics d'empreses privades són extraescolars d'idiomes.

Taula 1. Exemples d'activitats extraescolars segons tipologia

Tipologia	Casos i %	Exemples habituals (i número de casos)
Esportives	143 36,9%	Futbol, futbol sala, futbol 7, FutbolNet (32); Voleibol (25); Bàsquet (23); Tennis taula, ping-pong, pàdel, bàdminton (10); Patinatge, skate (8); Parkour (7); Defensa personal, Akido, Taekwondo (5); Atletisme, cros, curses d'orientació (4); Criquet (4); Handbol (4); Hípica (1); Hoquei (1); Korfbal (1).
Culturals i/o artístiques	138 35,6%	Dansa i música (Cant, Ball modern, Danses urbanes, Hip hop, Batukada, Coral, Guitarra, Piano, Bateria, Zumba, Big band, DJ i producció musical) (67); Teatre, teatre social, teatre musical (34); Cinema i fotografia (9); Dibuix, pintura, còmic, il·lustració, grafiti (9); Escacs (5); Mediació, voluntariat, centre obert (4); Cuina (3); Moda i patronatge (2); Jocs de taula (2); loga (2); Billar (1); Hort (1)
Idiomes	59 15,2%	Anglès (38); <i>Èxit</i> en anglès (8); Llengua estrangera indeterminada o mixta (4); Alemany (4); Francès (3); Italià (1); Llengua de signes (1).
Reforç i/o aprofundiment	33 8,5%	Entorn escolar, reforç, cangur matemàtiques, classes de repàs, amic gran, tècniques d'estudi (16); <i>Èxit</i> (13); Biblioteques obertes, ludoteca (4)
Tecnològiques	15 3,9%	Robòtica (9); Blogger, youtuber (3); Disseny 3d, disseny aplicacions, programació (2); Scratch (1).

Font: elaboració pròpia

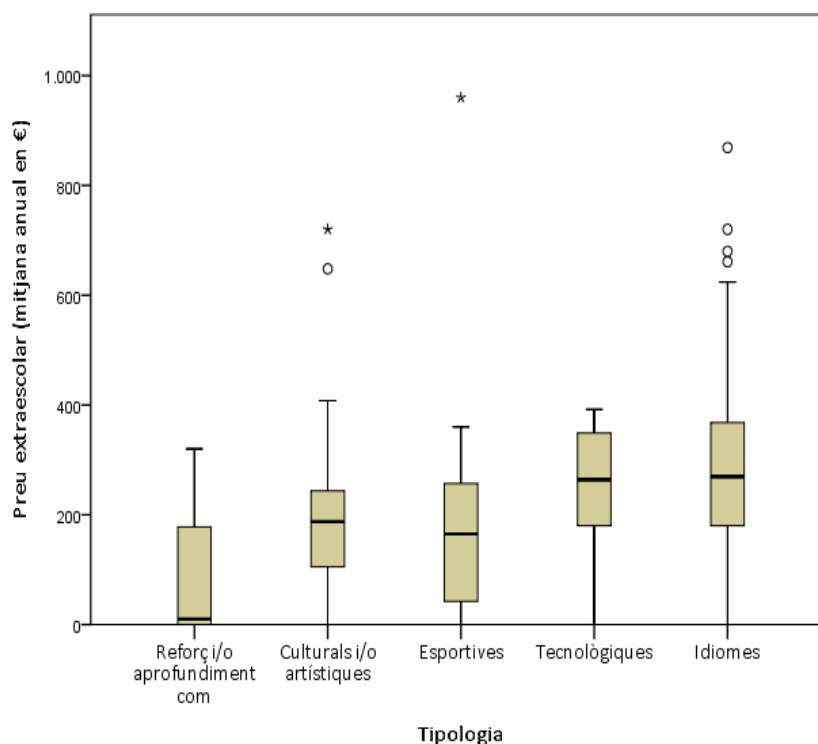
⁷ El preu anual es calcula per a no socis de les AFAs. En general, quan el preu era mensual s'ha multiplicat per 8, i el trimestral per 3. Alhora, en cas de competicions esportives, s'ha afegit el preu de la competició i l'assegurança.

Taula 2. Hores setmanals i preu anual mitjà de les activitats extraescolars, segons tipologia

Tipologia	% sobre total	Hores setmanals	Preu mitjà anual (en €)
Esportives	36,9%	2,0	158,9
Culturals i/o artístiques	35,6%	1,7	182,0
Idiomes	15,2%	2,2	299,0
Reforç i/o aprofundiment	8,5%	2,8	97,3
Tecnològiques	3,9%	1,3	258,5

Font: elaboració pròpia

Gràfic 2. Preu de les activitats extraescolars (mitjana anual en €), segons tipologia

Font: elaboració pròpia

Les **entitats organitzadores** de les activitats extraescolars s'han classificat segons tres tipus d'entitats: entitat socials (que inclou entitats de lleure de base comunitària, AFAs, associacions veïnals, organitzacions filantròpiques, associacions esportives, etc.), administracions públiques i empreses privades (distingint les d'idiomes de la resta).

Més de la meitat de les activitats extraescolars són organitzades per empreses privades d'educació, lleure i idiomes (112 casos, el 55,8%); seguidament, les entitats socials (67, el 31,6%: això inclou tant associacions esportives, AFAs i entitats comunitàries, religioses i veïnals); i administracions (33 activitats, el 15,6%) (Taula 3).

Altra vegada, les característiques, en hores setmanals i -sobretot- en preu anual mitjà, són molt diferents segons entitat organitzadora (Taula 4). Les activitats més cares són les de les empreses: les activitats més econòmiques, amb diferència, són les de les administracions (102,9€), mentre que les d'entitats socials i empreses privades presenten gran diferències segons sub-tipus. Així, les més econòmiques després de les administracions són les entitats comunitàries, religioses i veïnals (147,6€), seguides de les empreses privades generalistes (202,6€), les associacions esportives (228,9€) i les AFAs (248,4€). Destaca en l'extrem superior l'elevat preu de les empreses d'idiomes (335,9€).

Les grans diferències en preu segons entitat organitzadora -i la diversitat interna dins d'aquestes- s'observen al proper Gràfic 3 i 4.

Taula 3. Exemples d'activitats extraescolars segons tipologia

Tipus	Casos i %	Sub-tipus	Casos i %	Exemples
Entitats socials	67 31,6%	Entitats comunitàries, religioses, veïnals	19 9,0%	Centres Oberts (p.ex., el de Torre Baró), entitats d'educació en el lleure (Lluïsos de Gràcia, Associació Xino Xano), Associacions de Veïns i Veïnes (p.ex., la de la Plaça del Eucalipt), el Casal dels Infants, entitats vinculades a Càritas, o la Fundació del F. C. Barcelona
		Assoc. esportives	39 17,0%	Associació Esportiva Ciutat Vella, Escola d'Hípica Municipal la Foixarda, esportius municipals, Associació Esportiva Eixample, Club Esportiu Mediterrani, Centre Municipal de Vela (CMV), i altres.
		AFAs	12 5,7%	AFAs dels diversos instituts.
Empreses privades	112 52,8%	Empreses - idiomes	19 9,0%	Babel Languages (7), L'Acadèmica de Les Corts (5), Wellington House (4), Going Forward (4), International House (2) i Merit School (2).
		Empreses - altres	93 43,9%	CET10 (34), Diver's (9), 7 d'Aventura (7), l'Associació Team (6), Pro-Esco (4), Lazzigags Aula Teatral (3).
Administracions	33 15,6%	Administracions	33 15,6%	Consorci d'Educació de Barcelona (11), Escoles oficials d'idiomes (4), universitats (2).

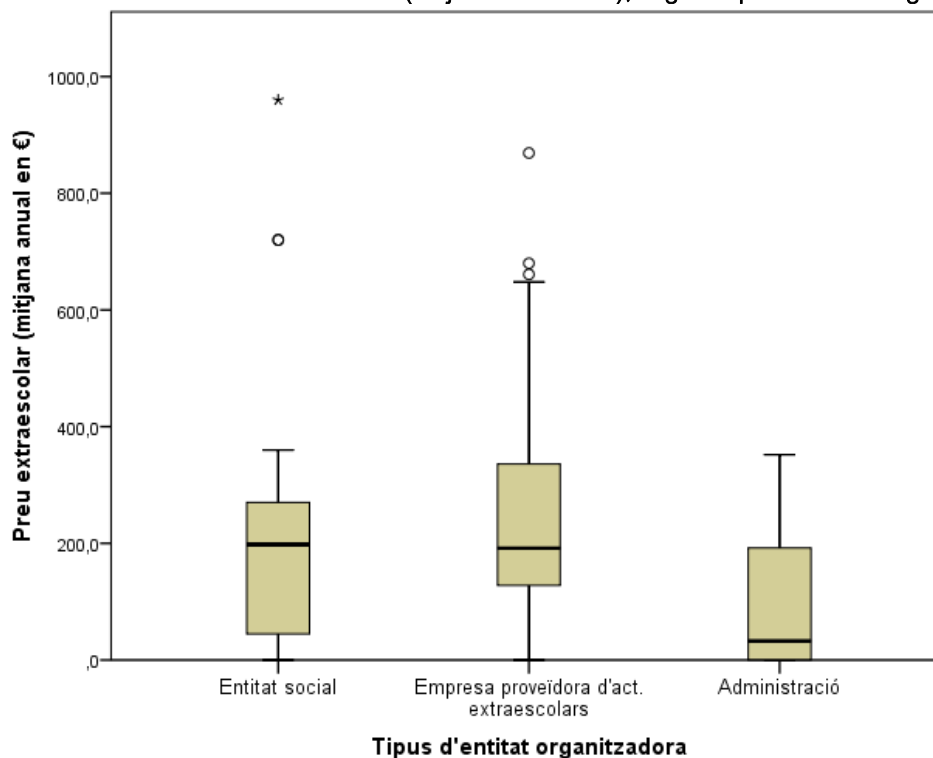
Font: elaboració pròpia

Taula 4. Tipologies i exemples d'entitats organitzadores de les activitats extraescolars

Tipologia	% sobre total	Hores setmanals	Preu mitjà anual (en €)
Entitats socials	31,6%	2,3	216,4€
Entitats comunitàries, religioses, veïnals	9,0%	2,4	147,6€
Assoc. esportives	17,0%	2,2	228,9€
Assoc. famílies	5,7%	2,0	248,4€
Empreses privades	52,8%	1,9	206,7€
Empreses - idiomes	9,0%	2,0	335,9€
Empreses - altres	43,9%	1,8	202,6€
Administracions	15,6%	2,4	102,9€

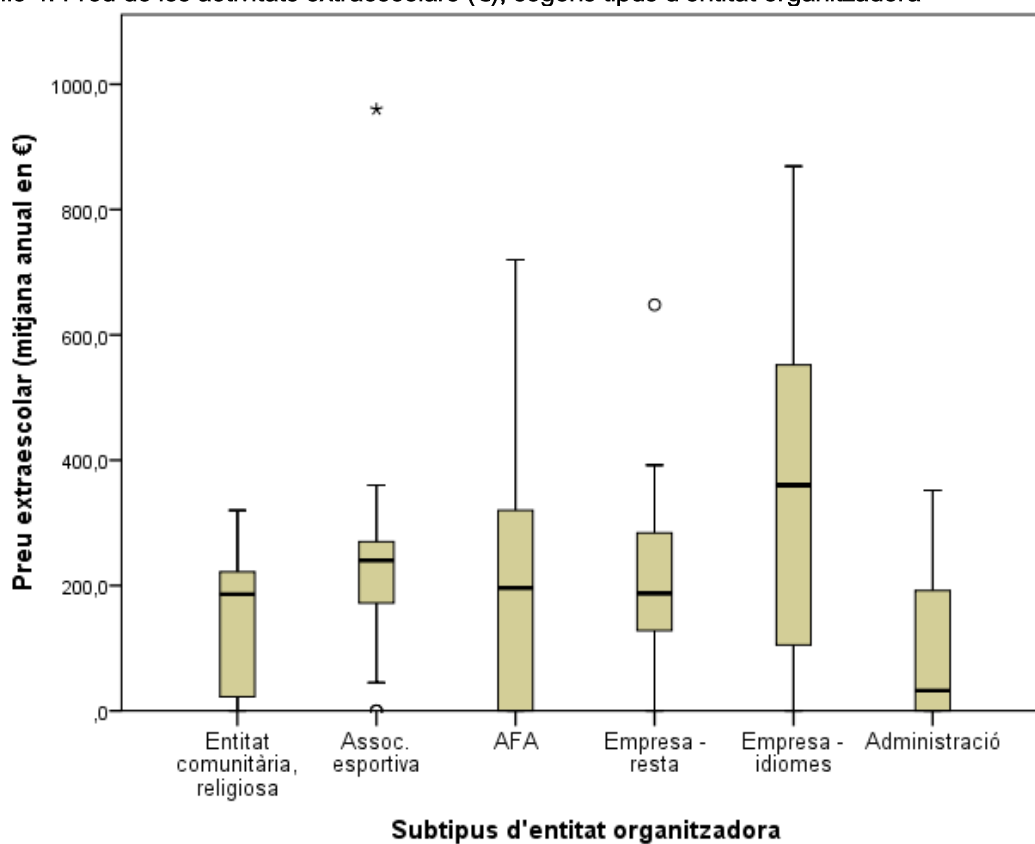
Font: elaboració pròpia

Gràfic 3. Preu de les activitats extraescolars (mitjana anual en €), segons tipus d'entitat organitzadora

Font: elaboració pròpia

Gràfic 4. Preu de les activitats extraescolars (€), segons tipus d'entitat organitzadora

Font: elaboració pròpia

La distribució territorial de les activitats extraescolars

Com comentarem a les conclusions, les diferències de preus segons tipologia de l'activitat extraescolar i, també, segons entitat organitzadora tenen importants conseqüències en termes de mercantilització i privatització de l'educació, accessibilitat i dret a l'educació. Alhora, com també reprendrem a les conclusions, la diversitat d'entitats organitzadores afegeix difícils reptes en clau de governança de les activitats extraescolars.

En paral·lel, en clau **territorial** és important destacar les grans diferències segons districtes. Així, en alguns districtes s'ofereixen de mitjana moltes més activitats per instituts que en d'altres (ordenades de menor a major): Nou Barris (4,3); Sants-Montjuïc (5,1); Horta-Guinardó (6,4); Sant Andreu (6,8); Ciutat Vella i Sarrià Sant Gervasi (7,5); L'Eixample (8,2); Les Corts (9,0); Sant Martí (9,8); i Gràcia (14,0) (Taula 5).

També, el preu mitjà anual de les activitats extraescolars varia molt entre districtes: destaquen, en l'extrem inferior, Ciutat Vella (13,2€ de mitjana anual); Horta-Guinardó (104,5€), Sants-Montjuïc (110,7€) i Nou Barris (166,4€); Sarrià-Sant Gervasi (212,0€), Sant Andreu (219,9€), Sant Martí (226,4€), L'Eixample (246,2€) i Gràcia (250,4€), en una situació superior a la mitjana; i, en l'extrem superior, destaca Les Corts (375,1€).

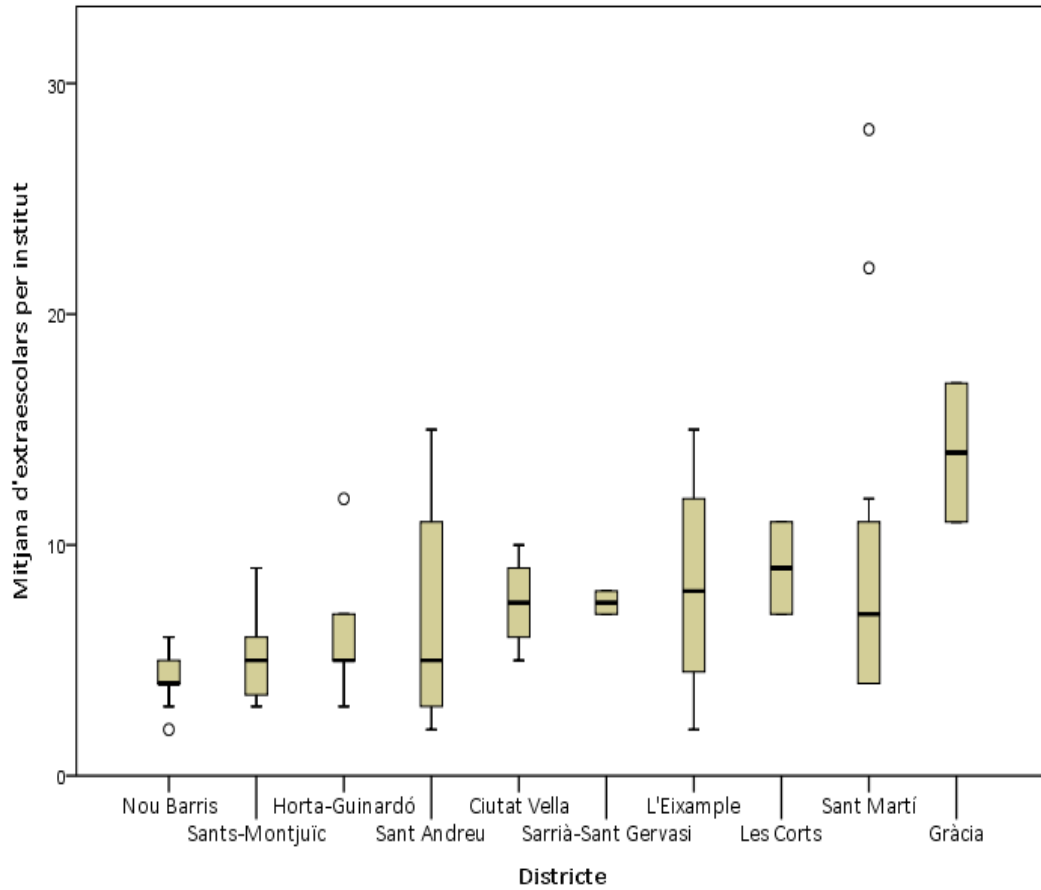
Els següents Gràfics 5 i 6 i Mapes 1 i 2 visualitzen el número d'activitats i el preu d'aquestes segons districtes.

Taula 5. Característiques de les activitats extraescolars segons districtes

Districte	Extraescolars per institut	Hores mitjanes setmanals	Preu mitjà anual (en €)
Ciutat Vella	7,5	2,5	13,2
Gràcia	14,0	2,0	250,4
Horta-Guinardó	6,4	1,4	104,5
L'Eixample	8,3	1,6	246,2
Les Corts	9,0	1,6	375,1
Nou Barris	4,4	2,6	166,4
Sant Andreu	6,8	1,8	219,9
Sant Martí	9,8	2,0	226,4
Sants-Montjuïc	5,1	1,8	110,7
Sarrià-Sant Gervasi	7,5	1,8	212,0

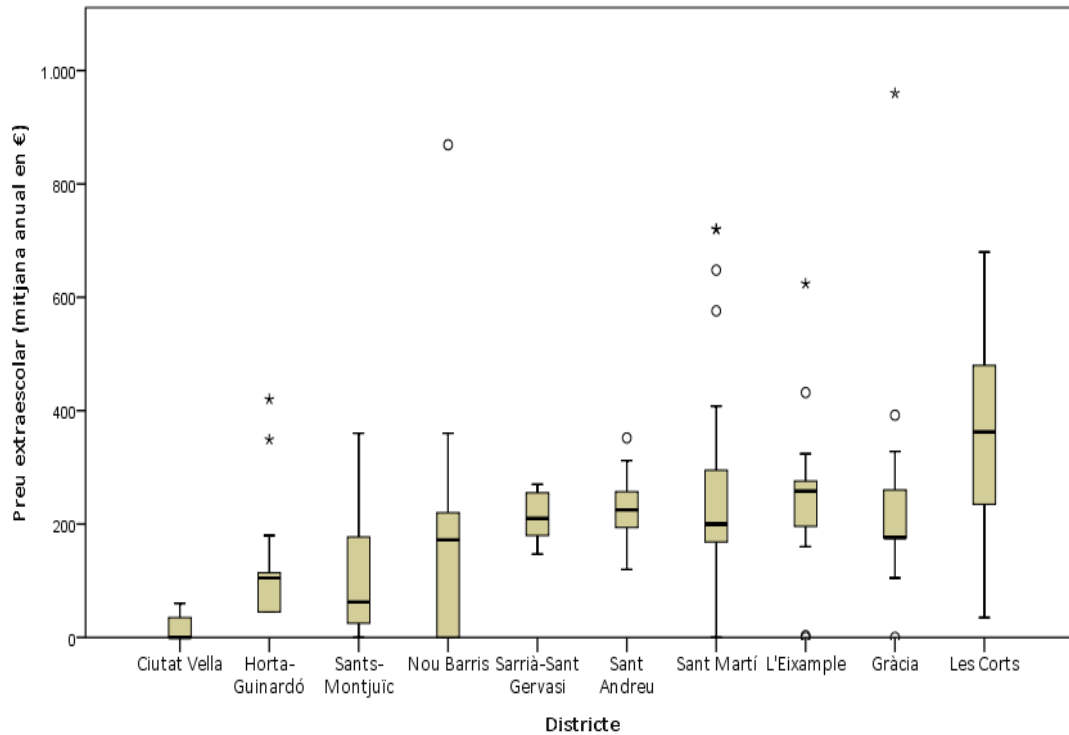
Font: elaboració pròpia

Gràfic 5. Activitats extraescolars per institut (N), segons districte

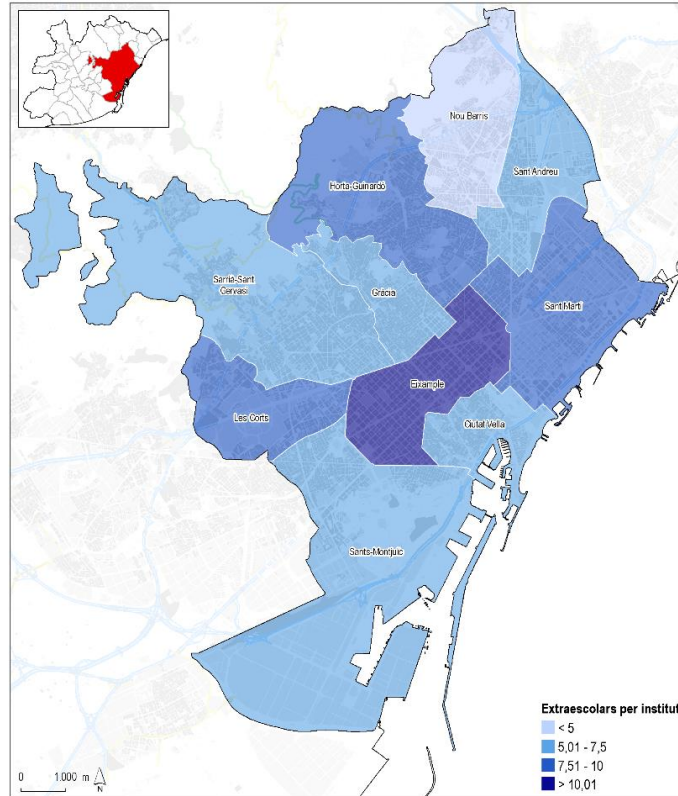
Font: elaboració pròpia

Gràfic 6. Preu d'activitat extraescolar (mitjana anual en €), segons districtes

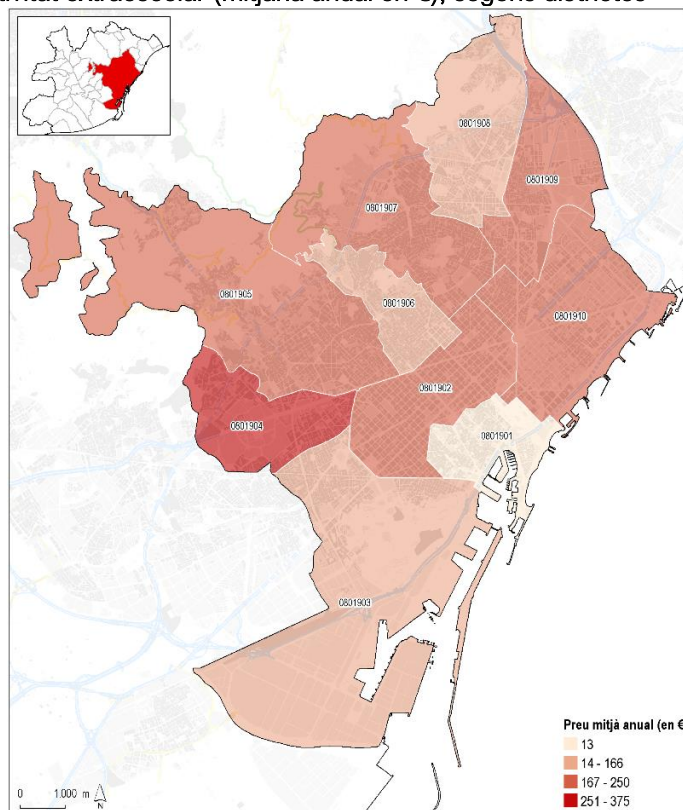
Font: elaboració pròpia

Mapa 1. Activitats extraescolars per institut (N), segons districte

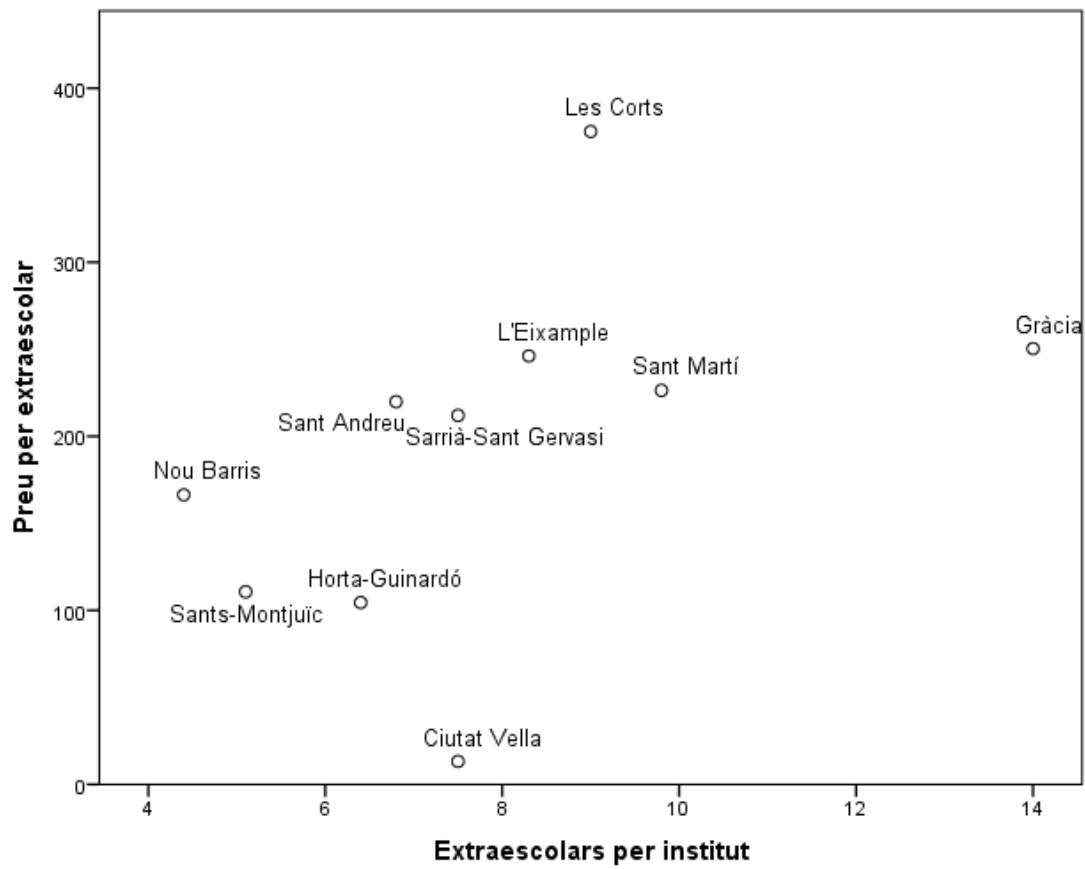
Font: elaboració pròpia

Mapa 2. Preu d'activitat extraescolar (mitjana anual en €), segons districtes

Font: elaboració pròpia

Gràfic 7. Preu d'activitat extraescolar (mitjana anual en €) i extraescolars per institut, segons districtes

Font: elaboració pròpia

La correlació entre el preu de les activitats extraescolars i el context socioeconòmic

Existeix una relació moderada, però estadísticament significativa, entre el preu de les activitat extraescolars i el context socioeconòmic dels instituts (que inclou la renda mitjana dels barris en els que s'ubiquen i la complexitat dels centres). En primer lloc, s'ha aplicat una regressió lineal entre la renda familiar disponible dels districtes i el preu de les extraescolars; els resultats apunten a una relació significativa però moderada: un baix coeficient de determinació, $R^2=0,043$ (Taula 6). En segon lloc, s'ha analitzat la relació entre la complexitat del centre i el preu de les activitats extraescolars: s'observa el molt menor preu (64,8€ per activitat) dels centres d'alta complexitat que el de baixa complexitat (226,1€) -una diferència significativa, tal com mostra l'anàlisi de la variància ANOVA (Gràfic 8 i Taula 7).

Taula 6. Regressió lineal entre RFDB (variable independent) i preu activitats extraescolars (variable dependent)

Nivell	R ²	Sig. ANOVA	Coefficient B
ESO	0,043	0,001	0,903

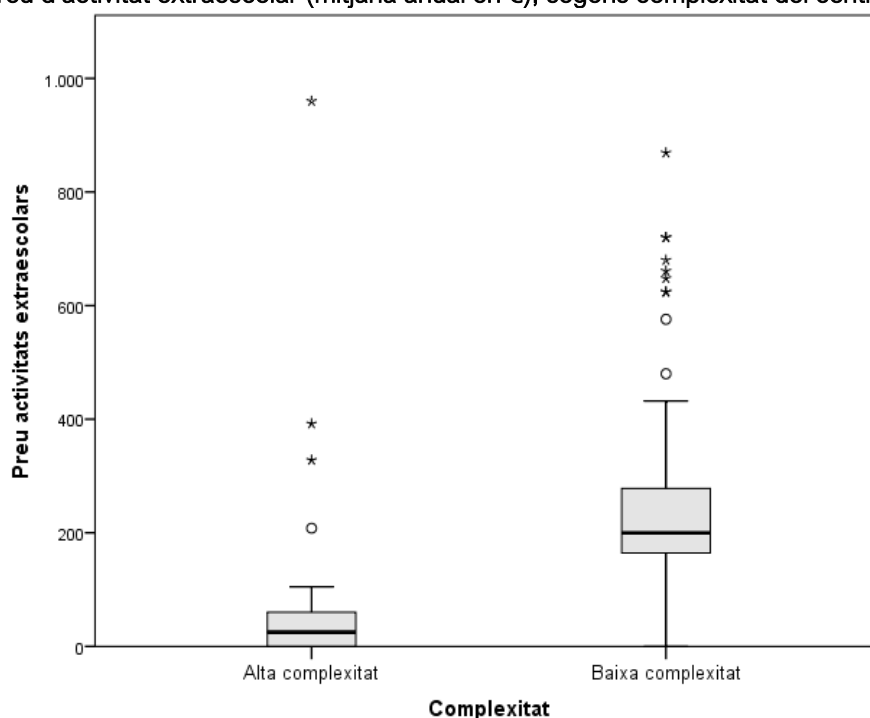
Font: elaboració pròpia

Taula 7. Anàlisi de variància ANOVA del preu de les activitats extraescolars segons complexitat

Nivell	Complexitat	Sumatori costos en €	Desviació típica	F-Test ANOVA	Sig. ANOVA
ESO	Alta	64,8	152,9	50,501	0,000
	Baixa	226,1	141,6		

Font: elaboració pròpia

Gràfic 8. Preu d'activitat extraescolar (mitjana anual en €), segons complexitat del centre

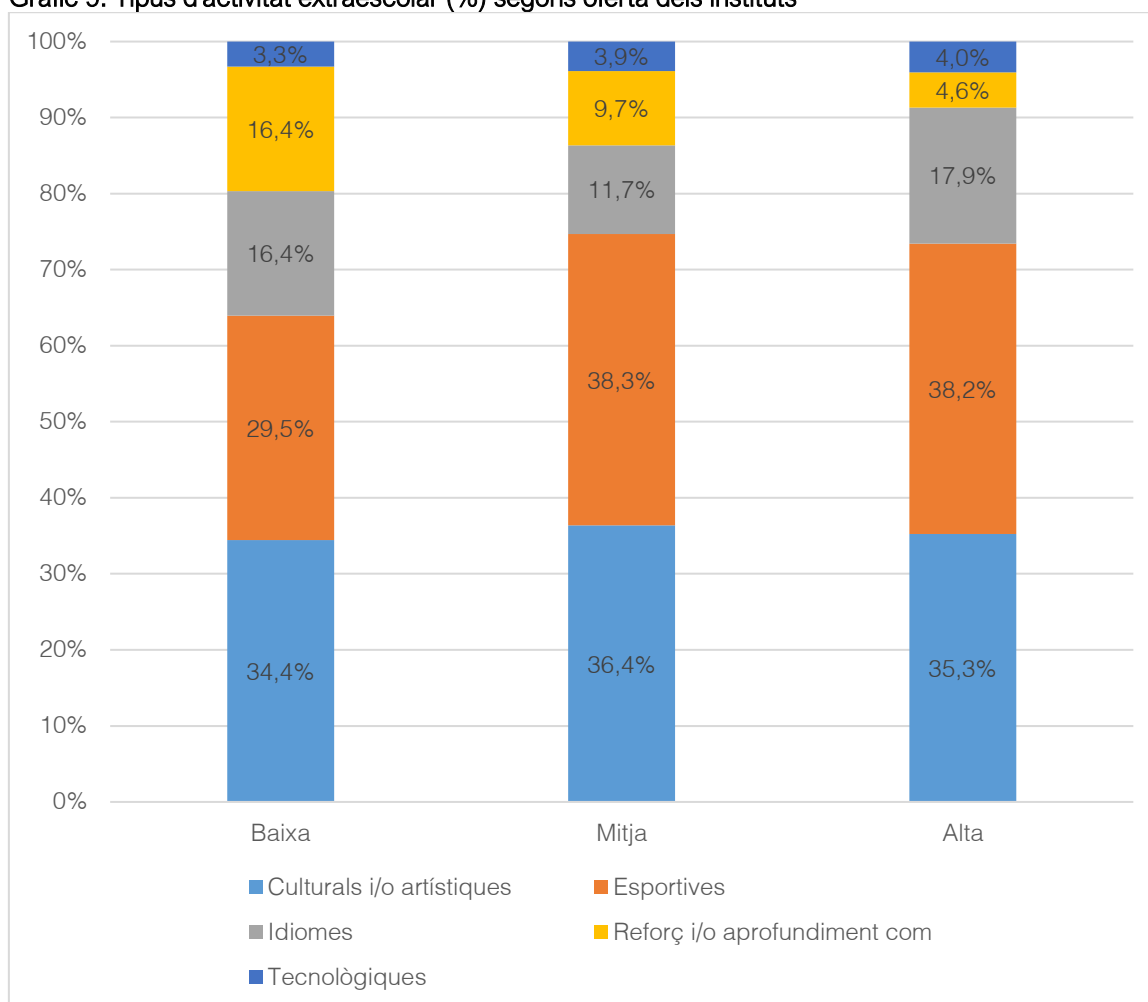

Font: elaboració pròpia

La diversitat de les activitats extraescolars en instituts de baixa, mitja i alta oferta

Una anàlisi paral·lela és la **diversitat de l'oferta segons si es tracta d'instituts de baixa, mitja o alta oferta**. La primera reflexió és que la distribució de les activitats extraescolars segons tipus d'institut mostra tant patrons similars com algunes diferències (Gràfic 9). En tots els tipus d'instituts, més d'un terç de les activitats són culturals i/o artístiques (34-36%); també, en tots casos, les activitats tecnològiques són només el 3-4%. En canvi, en relació a les diferències, les activitats esportives oscil·len més: només un 29,5% dels instituts de baixa oferta, mentre que són més habituals (38%) en els instituts de mitja i alta oferta. També, destaca que les activitats de reforç i aprofundiment són molt més freqüents en centres de baixa oferta (16,4%), més que no pas en centres de mitja i alta oferta (9,7% i 4,6%, respectivament).

Gràfic 9. Tipus d'activitat extraescolar (%) segons oferta dels instituts

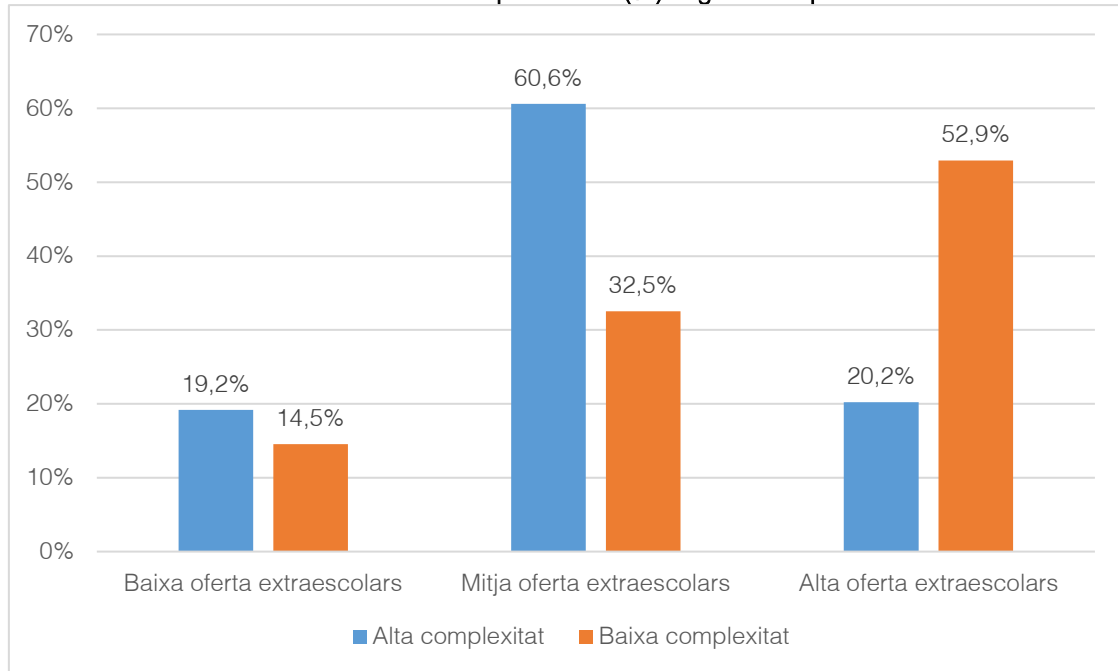

Font: elaboració pròpia

Ahora, la complexitat socioeconòmica dels centres i el número d'activitats extraescolars ofertes també estan interrelacionades. Destaca el fet que més de la meitat (el 52,9%) dels

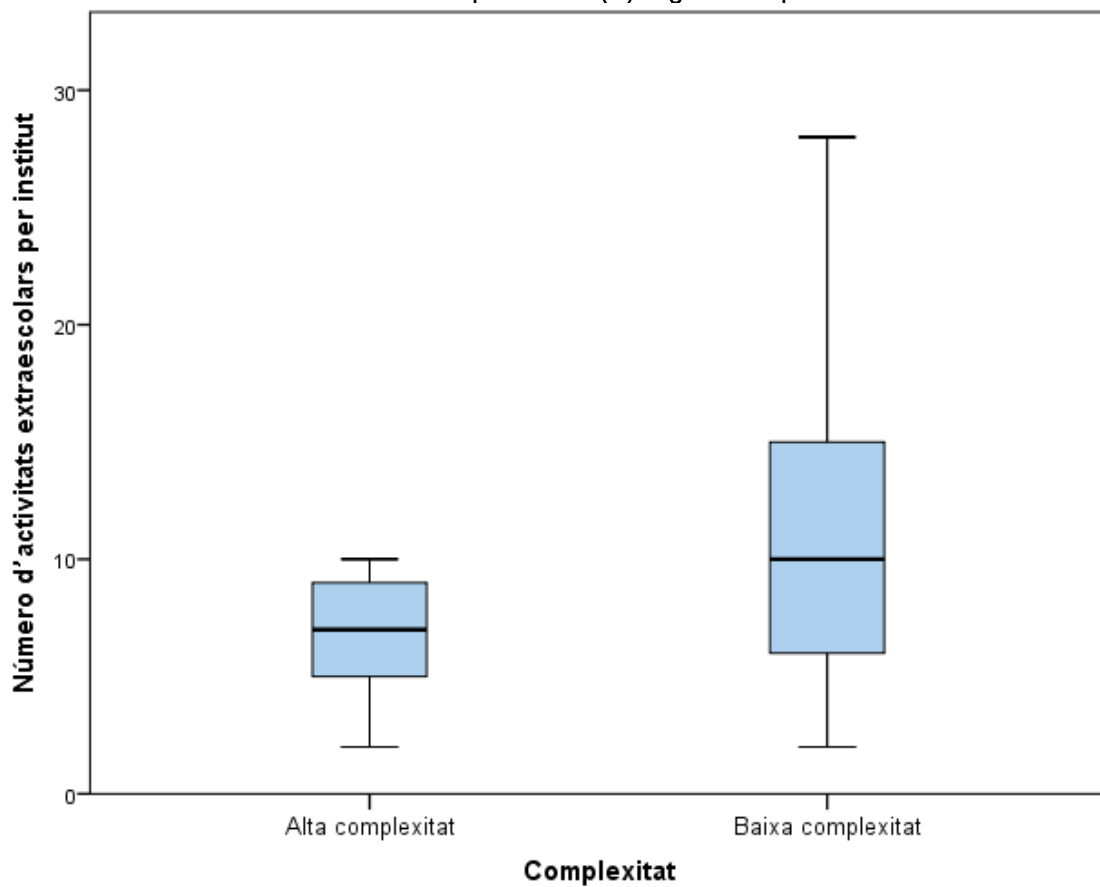
centres de baixa complexitat socioeducativa tenen una alta oferta d'extraescolars; en canvi, el 60% dels centres d'alta complexitat tenen una oferta mitja (Gràfics 10 i 11).

Gràfic 10. Oferta d'activitats extraescolars per institut (%) segons complexitat

Font: elaboració pròpia

Gràfic 11. Oferta d'activitats extraescolars per institut (N) segons complexitat

Font: elaboració pròpia

4.2. Les dinàmiques de les AFAs i de la selecció d'activitats extraescolars

A continuació es descriuran alguns dels elements que han emergit al llarg del treball de camp, relatiu al funcionament de les AFAs i els criteris de selecció i continuïtat de les activitats extraescolars.

Les dinàmiques internes i les lògiques d'acció de les AFAs

Donat el rol central de les AFAs a l'hora de coordinar, gestionar i planificar (tot i que no necessàriament proveir) les activitats extraescolars, és important entendre algunes característiques internes de les AFAs. En primer lloc, les AFAs lamenten **l'escassa implicació de les famílies** (menor a Primària que a ESO):

“Una de les realitats que també tenen els instituts [en comparació a les escoles], és *la implicació de la famílies a les AFAs, baixa moltíssim, baixa en picat*” – AFA Sant Andreu, institut petit

“Les AMPAs de secundària ja hem fet la “mili” a primària [riu]. T’has involucrat moltíssim, i aquí t’hi poses però tens una sèrie d’aspectes que no hi són a les de primària: que no coneixes a la gent, que no amb els pares i mares et trobes al pati, a la sortida. Jo no sé on viu la gent, però [al acabar les classes] desapareixen els nanos així que marxen [riu]. I això és un factor important: els pares i mares no van a fer un cafè, com passa a primària. Llavors hi ha poca activitat de dir: «anem al centre cívic» i allà dir «bueno, podríem aprofitar-ho», com feia l’AMPA de l’escola. No, no ho fem. És una altra realitat, més pragmàtica: quines prioritats tenim? Les fem i punt” AFA Sarrià – Sant Gervasi, institut gran

“Hi ha un gran salt de primària a secundària. A primària la gent s’involucra més. D’entrada la gent s’apunta més a les AFAs, participa més de fer festes i tal... Suposo que perquè vas amb el teu fill i pots entrar al centre i organitzar la festa i no sé què. A secundària els nanos comencen a anar pel seu compte, no els hi agrada, a alguns, massa que estiguis per allà rondant i no sé” – AFA Ciutat Vella, institut petit

Alhora, la participació en les AFAs no és només escassa sinó també **inconsistent**, ja que acostuma a estar **vinculada a la trajectòria acadèmica de fills/es**, el que genera inestabilitat en l’associació.

“En el moment que hi ha una renovació això passa que tot el capital humà que has invertit i tot aquesta potencialitat d’alguna forma queda enrere i depèn una altra vegada de tot un potencial nou” – AFA Sant Andreu, institut petit

Alhora, aquesta implicació escassa i inconsistent té un caràcter poc intens. És a dir, la majoria de famílies participen en les AFAs de forma superficial (p.ex., pagament quotes,

assistència a assemblees ordinàries), però no s'impliquen intensament (p.ex., participació en les juntes, comissions de treball, organització de les extraescolars). Això és percebut, de manera negativa, com una debilitat interna de les pròpies AFAs.

“Però una alta participació no vol dir res. Moltes famílies paguen les quotes, el que ens permet pagar la nòmina del bibliotecari, comprar llibres, i ja està. Però implicar-se? Molt poc” AFA Sarrià – Sant Gervasi, institut gran

“Costa molt, involucrar famílies costa molt. Costa ja que paguin la quota de soci i has de fer això, difusions tres mil ... Costa molt. La gent s'interessa però no s'implica” – AFA Ciutat Vella, institut petit

En part, la participació intensa en les AFAs (com en qualsevol altra entitat o moviment social) té un **caràcter vocacional, militant i polític**. Així, les mares i pares que participen a l'AFAs ho fan des del convenciment del valor que la implicació en una associació d'aquesta mena té, i que això compensa les llargues reunions, comissions de treball, trobades d'instituts i un llarg etcètera.

*“La comissió d'extraescolars des de fa tres o quatre anys està mancada de gent, anem amb una canya i un pal, no hi ha més ... Els *frikis* que estem dintre l'AMPA, que som un grupet molt petit, hi anem convençuts. Ja sabem que estem fent una feinada perquè se'n aprofitin els altres, ho tenim assumit. El problema és que la renovació és molt difícil”* - AFA Nou Barris, institut petit

*“A nivell de la gestió, el que hem vist és que el primer any, i sobretot el segon, vam posar moltes hores per poder-ho engegar tot i lògicament això *quan ho fas des del voluntariat no és sostenible en el temps*”* – AFA Sant Andreu, institut petit

En aquest sentit, les mares i pares que s'impliquen intensament i vocacionalment en les AFAs acostumen a respondre a un **determinat perfil social, no sempre necessàriament representatiu del conjunt de famílies del centre**. Més endavant assenyalarem el perill ocasional que aquestes famílies (especialment, en el cas que es doni una sobre-representació de les famílies de classe mitjana autòctones) “colonitzin” les AFAs de manera instrumental.

Així doncs, i vistes les dificultats en la implicació de les famílies en les AFAs, aquestes estableixen estratègies per fomentar la participació de les famílies, basades en la **creació de facilitats logístiques i d'incentius extrínsecs**: p.ex., accés a taquilles condicionat; descomptes en material escolar i llibres; renovació automàtica; etc.

“Tenim una participació del 75% de les famílies a l'AFA per una raó: nosaltres gestionem les guixetes, tot i que no estàs obligada a fer-te soci de l'AMPA, sí que al final la gent tatxa la creueta de fer les dues coses” AFA Sarrià – Sant Gervasi, institut gran

“Tenim molts socis però fem trampa i és que per tenir dret a armariet a dintre de l’institut ... només hi tenen dret els socis. *Llavors, gràcies a això, es fan socis per poder tenir l'armariet, no per vocació. Sí que n'hi ha per vocació, de lo que vulguis, però la majoria es fan socis perquè així tenen dret a l'armariet*” – AFA Eixample, institut petit

“En principi la renovació a l’AFA era renovable, no? Però aquest curs hem canviat la filosofia i és, tothom que s’inscriu a l’AFA s’inscriu per tants anys com el teu fill filla estigui escolaritzat, solo en una circumstància en la que tu vulguis donar de baixa ho hauries de comunicar” AFA Sant Andreu, institut petit

La escassa participació de les famílies en les AFAs té conseqüències negatives per la planificació de les activitats extraescolars. **Les AFAs sovint no saben quines són les preferències i necessitats de totes les famílies en relació a les activitats extraescolars.** Amb la qual cosa les AFAs han de posar en marxa una sèrie d’accions per a conèixer-les: entrevistes, rondes de converses informals, punts dels dies en les assemblees inicials, qüestionaris ad hoc, etc.

“Es fa una assemblea inicial, quan s’inicia el curs, amb totes les famílies, però vaja *el tema de les extraescolars tampoc és que siguin molt participatius. Ni amb el tema de les extraescolars ni amb cap tema, eh?*” – AFA Sant Martí, institut gran

“Nosaltres volem arribar aquest any a fer una mena de *qüestionari* a les famílies i l’alumnat per veure realment què és el que voldrien perquè no acabem d’encertar-la o no acabem d’ensortir-nos-enho ... no és fàcil saber-ho” – AFA Ciutat Vella, institut petit

Tal com assenyalàvem anteriorment, ocasionalment es produeixen fenòmens de “colonització” que, en el context de les activitats extraescolars, faciliten **l’emergència del problema agent – principal**. L’organització de les activitats extraescolars es basa en una situació agent – principal, en la que les AFA actuen com agent, els interessos del qual no sempre son coincidents amb les del principal (la resta de famílies)⁸. En algunes ocasions, la “colonització” d’algunes famílies de l’associació facilita que l’AFA actuï en favor dels interessos d’aquestes famílies, no pas en favor dels interessos del conjunt de les famílies del centre. Així, des de la perspectiva de les entitats proveïdores, en el marc de la relació comercial, el “client” és l’AFA -no pas les famílies.

“Normalment *la persona que contracta les empreses del lleure són les AFAs o les AMPAs. La mateixa escola, o la direcció, ni s’hi posa. Llavors de vegades hi ha una*

⁸ Aquest problema -conegut també com el dilema de l’agència- típicament ocorre quan una entitat (l’agent) pren decisions en nom d’un conjunt (el principal), i la decisió impacta en ambdós -tant agent com principal. El problema o dilema apareix quan l’agent té interessos propis en la decisió, i aquests no són completament coincidents amb els del principal. El problema o dilema s’agreuja en casos en que els interessos són molt diferenciats, o quan hi ha asimetria d’informació (manca de coneixement per part del principal).

mica d'amiguisme. Tu, com a empresa, quan entra una AFA nova pateixes, perquè dius: «ostres, potser em fan fora, perquè potser un d'ells té una empresa, o s'ho volen fer ells, o blah, blah, blah» ... I les AFAs no deixen de ser pares que molts miren pel seu benefici, l'activitat que fan el seu fill, i així és molt complicat treballar ... Per exemple, la família, el president i la presidenta de l'AFA de l'escola tal tenen un nen que està fent 4t de primària; doncs segurament entre 4t i entre 6è seran ells els presidents, llavors a vegades veiem -i es veu molt clar- que l'AFA es preocupa molt, de sobte, per les activitats de 4t. Quina casualitat que tens els dos fills a 4t! I l'any que ve es preocupen de les de 5è. I lo altre ho obvien o no li donen importància. I això nosaltres ho veiem molt. Algunes AFAs que es preocupen per tot el volum d'extraescolars de primària i de secundària, i unes altres -unes poques- que no. I dius: «osti, no siguis així, ja sabem que el teu fill fa 6è però els de 4t també es mereixen poder disfrutar de la pista!» I és complicat, això” - Empresa privada

“El client és l'AFA o la direcció del centre” – Entitat social

Aquestes dinàmiques internes de les AFAs (relatives a la participació de les famílies i ocasionalment al problema agent – principal) són les que contextualitzen els criteris de selecció i de continuïtat de les activitats extraescolars que expliquem a continuació:

Els criteris de selecció i continuïtat de les activitats extraescolars

Les AFAs narren un sistema de selecció d'activitats extraescolars en general poc sistemàtic, fortament basat en les **xarxes personals informals**, tant a l'hora de conèixer l'oferta territorial com a l'hora d'accedir a les entitats proveïdores.

La selecció d'aquestes activitats està altament condicionada per les **característiques de l'institut: mida i alumnat, instal·lacions i equipaments**. Així, els instituts grans i amb major instal·lacions tenen més recursos materials i possibilitat de quòrum que no pas els instituts petits i amb petites instal·lacions.

Ara bé, la selecció d'activitats extraescolars no és quelcom que es doni de forma habitual. Ans al contrari, **l'estabilitat en l'oferta és la norma**. En aquest sentit, destaca la gran **inèrcia en l'oferta fruit dels llegats i desenvolupaments institucionals previs**. L'oferta d'activitats extraescolars sovint es manté i renova de forma quasi automàtica si la situació és de relatiu equilibri: p.ex., si hi ha un cert quòrum, si cap família es queixa, etc. En general, el manteniment de l'oferta és més senzill que el canvi d'aquesta, ja que canviar l'oferta genera una sèrie de costos associats (indagar les necessitats i preferències de les famílies, buscar informació d'activitats i proveïdors, etc.).

“Nosaltres fem l'activitat de la biblioteca perquè, suposo, *és un llegat [riu] ... Un arriba a una AMPA i ja passaven coses abans! Ja hi era això*” AFA Sarrià – Sant Gervasi, institut gran

“Sempre s'ha fet teatre doncs perquè no sé, sempre s'ha fet teatre i aquest any per exemple sí que té continuïtat” AFA Eixample, institut petit

“Nosaltres des que vam entrar, les coses es repeteixen cada any sense massa reflexió, no?” – AFA Ciutat Vella, institut petit

Això no vol dir que la inèrcia sigui complerta: **hi ha moments en que la renovació de l'oferta d'extraescolars és particularment factible**, com en crisis endògenes (p.ex., renovacions de l'AFA, desaparició de quòrum mínim en la participació, o la implementació de la jornada compactada) o exògenes (p.ex., crisis econòmiques que implica que menys famílies puguin accedir a les activitats, o l'actual situació de pandèmia que impossibilita moltes activitats).

Així, d'una banda, **les AFAs descriuen com habitualment és la pèrdua de matrícula d'una activitat extraescolar el que en causa la seva desaparició**. En aquest sentit, existeix un mecanisme de cercle viciós que castiga les activitats minoritàries i amb menor demanda i, en últim terme, en facilita la desaparició: freqüentment, les activitats extraescolars funcionen amb economia d'escala; com menor és el número d'alumnat, major augmenta el preu d'aquestes assumit per les famílies; i, per tant, es redueix la demanda i augmenta encara més el preu. La conseqüència d'aquest mecanisme és la dinàmica de concentració en unes poques activitats majoritàries per instituts. Com exposarem més endavant, l'estratègia emprada per les AFAs per revertir aquesta dinàmica ha estat l'organització coordinada d'activitats extraescolars minoritàries en diversos instituts, per tal d'augmentar la matrícula.

“Durant molt temps teníem una empresa que es deia [nom empresa privada] però quan vam tenir una baixada d'inscrits, no cobríem les despeses. O sigui, no podíem arribar a finançar el que ens cobrava aquesta empresa perquè aquesta empresa era un pack diguem-ne, era tant al mes i ja està” – AFA Eixample, institut petit

“Les coses es repeteixen ... Fins que no van bé. I ara, com que han anat disminuint les inscripcions, doncs és el moment que hem dit: això s'ha de replantejar ... Què ha passat? Que algunes sí que tiren endavant i altres no s'han omplert” – AFA Ciutat Vella, institut petit

També, d'altra banda, **les renovacions periòdiques de les AFAs faciliten nous processos de selecció d'activitats extraescolars:**

“Jo que he estat en aquesta fase més impulsiva els dos primers anys [quan vaig entrar a l'AFA] he posat molta energia, molta [per seleccionar noves activitats extraescolars]. L'any passat va baixar l'energia i aquest any estem amb una mica de manteniment. Vas veient que també sinó et desgasta, no? Jo confio d'alguna forma en que [la nova junta] entrant ... [Vingui] amb ganes, amb idees, i pugui ampliar [les extraescolars]” – AFA Sant Andreu, institut petit

I, per últim, segons les AFAs, la implementació de la jornada compactada és l'altre factor que implica la renovació de les activitats extraescolars:

“Hi ha hagut un petit canvi d'horari [de compactació de jornada] que ha deixat una tarda més lliure als alumnes i llavors des del centre, perquè el Consorci [d'Educació de Barcelona] et doni això, has de justificar que les tardes que no hi ha cole oferiràs més extraescolars” – AFA Ciutat Vella, institut petit

Finalment, **la planificació territorial de les activitats extraescolars és un horitzó compartit per moltes AFAs, però de difícil implementació.** La coordinació entre actors (AFAs de diversos instituts, empreses privades i entitats socials proveïdores, administració, i centres artístics, culturals i esportius del territori) és complicada organitzativament, i requereix una important inversió en temps i energies -que sovint per part de les AFAs.

“Nosaltres tenim una tècnica a l'ajuntament que ens va enviant tot d'informació de tots els concerts o de totes les coses que fan o, per exemple, quan hi ha la festa major de l'Eixample ... Ella ens oferia coses i nosaltres intentàvem participar però esclar *tot això també és temps* ... Arriba un punt que selecciones, jo no crec que falti oferta de poder participar en altres coses sinó el que falta és temps i dinàmica pròpia perquè poguem donar abast ... No sé què pensa l'ajuntament però *la gent que està a l'AFA no cobra diners i té la seva feina o sigui que si a més a més ens anem ficant més coses és difícil, no sé*” – AFA Eixample, institut petit

Per tant, donada l'escassa planificació territorial de les activitats extraescolars, **l'oferta d'extraescolars dels instituts i l'oferta (cultural, artística, esportiva) dels altres actors de proximitat sovint estan solapades, en una relació de competència (i joc de suma zero).**

“L'escola oficial d'idiomes ens fa la *competència* ... Estem envoltats de centres cívics, hi ha moltes activitats, de dansa, música, fotografia. Tenim en un triangle molt proper [tres centres cívics], enganxats a l'edifici, i el [centre musical]: una oferta molt potent, amb moltes activitats, música, cuina, fotografia, danses de tot tipus, moltes coses. Participen a les festes del barri. La gent que vol participar d'alguna cosa més busca aquesta oferta més professional ... El que no ens hem plantejat és convertir-nos en mers prescriptors: “vols fer dansa? Ves aquí. Vols fer basquet? Ves allà”. Això no ho volem ... No tenim cap contraprestació per a oferir a aquestes entitats” - AFA Nou Barris, institut petit.

“Al barri hi ha molta tradició de teatre, però estan molt ubicats ja en grups de teatre ja més estables, els ateneus d'aquí de Sant Andreu. ... I, per tant, la gent ja diu «bueno vaig a lo segur» en aquest cas, a lo que ja tingui tradició i ja tingui trajectòria” – AFA Sant Andreu, institut petit

Ocasionalment, **alguns instituts poden establir estratègies de cooperació entre actors del territori per proveir una oferta complementària:**

“Nosaltres tenim molt a prop el centre cívic [nom], llavors dels del curs passat vam tenir algunes trobades per veure què ofertaven ells i què ofertàvem nosaltres i, per exemple, vam deixar d'oferir la fotografia perquè ells ja n'oferien. Llavors la idea aquest any era, que l'oferta del [centre cívic] nosaltres la promocionem al nostre institut ... I a partir d'aquí ells i nosaltres adaptar l'oferta ... El que no volem fer és, per exemple, el [centre cívic] ofereixen moltes activitats d'aquestes de robòtica i makers i tal, el que no tindria massa sentit és que dupliquéssim” – AFA Ciutat Vella, institut petit

Una conseqüència d'aquesta manca de planificació territorial és que, generalment, **el potencial (cultural, artístic) dels instituts no és tampoc aprofitat per la resta de ciutadania del barri:**

“Hi ha tota una sèrie de centres educatius i instituts que tenen una part de museu dintre. En el cas del nostre institut tenim [un equipament arquitectònic històric singular] ... Forma part dels itineraris de Memòria Històrica. Però s'aprofita pel barri? No. Ni els alumnes el tenen integrat en el seu dia a dia. Alguns mestres el mantenen, perquè volen, i ens han demanat ajuda a l'AMPA, però nosaltres no sabem com articular-ho” AFA Sarrià – Sant Gervasi, institut gran

El repertori d'accions de les AFAs per augmentar l'accessibilitat de les activitats extraescolars

Les activitats extraescolars estan situades en una posició estranya en relació al dret a l'educació. Formen part del dret de l'educació, però la seva gratuïtat no està pas garantida; són activitats educatives, però estan situades al fora escola; són gestionades per les associacions de famílies, però externalitzades i proveïdes per empreses privades i entitats socials. Aquesta situació estranya facilita l'emergència, en les AFAs, d'una forta **tensió entre, d'una banda, gestionar una oferta de qualitat que cobreixi la demanda potencial i, d'altra, assegurar un preu que no exclouï ningú.**

Les AFAs són plenament conscients que **el preu és el factor més limitant per la participació de les famílies a les activitats extraescolars.** Evidentment, les activitats més cares són més inaccessible que les més barates: això s'evidencia en les tipologies d'activitats (ja que, p.ex., les de reforç són més econòmiques que les tecnològiques i les d'idiomes⁹); també s'evidencia en el moment i durada de les activitats, ja que els preus són superiors als casals d'estiu que a les extraescolars durant el curs escolar.

⁹ En l'anterior capítol (Taules 1 i 2) s'observa la distribució de preus segons tipologia, que oscil·la entre el menor preu de les activitats de reforç (97,3€), i el preu més elevat de les activitats tecnològiques (258,5€) i d'idiomes (299€).

Alhora, d'altra banda, la capacitat de despeses de les famílies varia segons perfils socials de les famílies, així com del moment del cicle econòmic. En aquest sentit, **el perfil de famílies que poden participar efectivament en les activitats extraescolars està circumscrit a un subgrup de famílies del centre:**

“La davallada [en les activitats extraescolars] té a veure amb el preu, hi ha un sobrecost per les famílies i no totes ho poden assumir ... No tenim famílies amb dificultats econòmiques que participin a les activitats extraescolars. Com de vegades fem la broma, que no vull que sembli racista, “tenim catalanets de classe mitjana”, que són els que acaben venint, que són les famílies que dintre del que cap s’involucren, poden i fan, però la resta de la gent no pots. Tots els que són de famílies més immigrants doncs no poden participar ningú ... Moltes vegades és un tema econòmic el que els atura” - AFA Nou Barris, institut petit

“Vam buscar també una entitat que es dedica al món de l'art, de fet és una proveïdora que treballa per a joves des d'una perspectiva molt innovadora ... va influir el tema econòmic, no? En el moment que vam fer, plantejar, unes activitats una miqueta que pujaven un cost estàndard (ara normalment les activitats estan costant uns 23, 24 euros al mes) ... Però en canvi les dos inicials aquestes que vam iniciar se'ns anava cap a uns 50 € al mes, i això comportava que moltes de les famílies ja no se les podien permetre” AFA Sant Andreu, institut petit

En aquest sentit, **cal tenir en compte que, hi ha famílies en dificultat econòmiques també en instituts ubicats en els barris més benestants de la ciutat.** De fet, les dades de mobilitat de l'alumnat, que tendeix a seguir una pauta que va dels barris més socioeconòmicament desfavorits als més afavorits (Bonal & Zancajo, 2019; IIAB, 2019), apunta a la presència d'aquest fenomen.

“Molta gent li costa assumir una despesa de 80€ anuals. Hi ha gent que no els té. ... Gent que et diu que no pot pagar. ... Hi ha un problema. ... És un institut en una zona privilegiada, però Déu-n'hi-do: en aquests moments hi ha ... vuit nanos per nivell que sabem concretament que tenen dificultats econòmiques per assumir el pagament de la guixeta. És molt. ... No tothom tenim vuit cognoms catalans aquí [riu] ... Tenim gent, immigrants, molts (molts comparada amb una escola concertada del barri). I tenim gent que, de repent, s'ha trobat sense ingressos: autònoms, arquitectes, etc. Tenim una varietat que potser sorprendria a molta gent que es pensa que la gent del districte de Sarrià – Sant Gervasi lliguem gossos amb llonganisses [riu] ... Tenim alumnat de Gràcia, la part limítrofa amb el districte ... I després, és curiós, hi ha força gent del centre, Ciutat Vella” - AFA Sarrià – Sant Gervasi, institut gran

Com dèiem, **el preu és un factor encara més limitant en moments de crisi econòmica.** L'incipient crisi econòmica, derivada de l'impacte de la pandèmia de la COVID19, apunta a una major dificultat, doncs, per participar de les activitats extraescolars en l'actualitat.

“És una realitat que ens hem anat trobant amb la crisi de la pandèmia. Aquest any ha sigut molt [difícil]” - AFA Sarrià – Sant Gervasi, institut gran

“Les crisis afecten les extraescolars. Sobretot els casals, que és una passada, que baixen molt, i les ajudes no serveixen (són per gent amb una situació molt precària, massa, i no tothom les pot demanar) ... Hem anul·lat un casal que portem dotze anys fent: teníem dotze nens i l’any passat teníem setanta. Pensàvem: «la gent sortirà del confinament amb moltes ganes de casals», però la gent no té diners. Amb els casals es nota més que amb les activitats extraescolars, que són més econòmiques, una mica que si el nen vol fer futbol, doncs vinga, l’apunes ... El preu és diferent: un casal són, vulguis o no, vuit hores al dia durant cinc setmanes; les extraescolars són dos dies a la setmana durant una hora i mitja. Crec i veig que és més assequible a l’hora de contractar aquests serveis extraescolars” – Empresa privada

Davant d’aquest escenari, doncs, les AFAs es poden trobar en una posició incòmoda: tenen l’obligació de planificar i gestionar unes activitats que són un dret per a tothom, però que són proveïdes per tercers (empreses privades, entitats del tercer sector) amb uns costos econòmics inassequibles per algunes de les famílies de l’institut. Davant d’aquesta posició, **les AFAs sovint es plantegen l’imperatiu moral de fer accessibles per al conjunt de famílies de l’institut les activitats extraescolars (encara que hi hagi famílies disposades a pagar més en d’altres activitats fora de l’institut).**

“L’imaginari és que les activitats que han de portar sempre les AFAs ha de ser de cost econòmic, com molt moralista. En canvi poden haver-hi famílies que en el mateix institut estan pagant costos d’uns 50, 60, 70 euros a fora [de l’institut] ... Tu [en tant que AFA] has d’estar en el llinar mig baix perquè les famílies hi puguin arribar ... Molta de la canalla que estava a l’institut feia anglès fora. Inclús molts sabíem que estaven fent-lo en una acadèmia ... Però clar, a nivell econòmic es disparava. I clar famílies que ho estaven pagant no els importava pagar 100 €. ... Quan tu vols ofertar algo tens un impediment.” – AFA Sant Andreu, institut petit

Per tal de fer efectiu aquest imperatiu moral d’accessibilitat, les AFAs posen en marxa un repertori d’accions que inclou -entre altres: (a) flexibilitat i fraccionament en els pagaments generals (per quotes, armariets, etc.); (b) inversió indirecta en les activitats extraescolars (p.ex., en manteniment, fungibles); (c) i cofinançament directe de les activitats extraescolars (p.ex., ajudes focalitzades, beques a l’alumnat socioeconòmicament desafavorit).

Flexibilitat i fraccionament en els pagaments generals:

“Si hi ha nanos amb serveis socials els hi donem la taquilla sense cobrar. També les persones amb dificultats de cobrar i que no passen per serveis socials ... Els hi donem la taquilla i fin” - AFA Sarrià – Sant Gervasi, institut gran

“La nostra és flexible, paguen o 10 o 15 o 25. S’ha de dir que molts paguen (?) la posem flexible perquè clar, era un centre amb molta problemàtica social, no sé si ho saps, llavors, una quota flexible perquè tothom pogués arribar a pagar-la si volia” – AFA Ciutat Vella, institut petit

Inversió indirecta:

“L'AMPA inverteix ... en el cas de la [activitat artística] ... *ens costava diners* perquè esclar ... que si ara necessitem un micro, que si ara com que hi ha una guitarra nova necessitem un altre altaveu, vull dir que, a més a més *havies de fer una inversió*” – AFA Eixample, institut petit

Cofinançament de l'activitat:

“Llavors nosaltres això ho fem més que res per donar aquest servei a aquelles famílies que tenen menys recursos i llavors no puguin accedir, o sigui no puguin pagar als seus fills una extraescolar ... La veritat és que *és una activitat que subvenciona l'AFA, llavors es paga una quota inicial de 20 € i entra tot el curs, o sigui és gratuïta la resta del curs, ho subvenciona l'AFA*” – AFA Sant Martí, institut gran

“En el nostre cas, [el preu de les activitats extraescolars és] zero fre [per apuntar-s'hi] ... Llavors són molt barates, em sembla que val 20 i pico tot l'any el [esport], o sigui, irrisori, *és molt barato*. [Activitat artística] és una mica més car, em sembla que són uns 25 € al mes però tenim, per exemple, aquest any l'AFA ha donat dues beques al 60 %. Vull dir que *la dificultat econòmica no hi és, eh? I a part està una part subvencionat, eh? A ells no els hi costa 25. Paguem la meitat l'AFA i l'altra meitat ells. A més sempre hem posat sobre la taula que si algú té dificultats ho digui perquè hi ha el tema de les beques, a veure, no és que ens sobrin els diners però bueno si hi ha dos alumnes o tres o així sempre se'ls intenta ajudar ...* Les extraescolars haurien de tenir la funció d'atendre tot aquell alumnat que no té opció que li paguin extraescolars” – AFA Ciutat Vella, institut petit

La capacitat d'acció de les AFAs és limitada. Per això, a pesar de les bones intencions, el repertori d'accions que les AFAs implementen **no cobreix tot el cost de l'activitat (sovint es combina amb el cofinançament de les famílies) i té una cobertura escassa, no universal (acostuma a restringir-se a pocs casos).**

En aquest sentit, el rol de les AFAs en la gestió de les extraescolars és el d'una **assumpció de corresponsabilitat asimètrica: el garant últim de l'accessibilitat de les activitats extraescolars continua essent l'administració.**

Nogensmenys, aquesta aportació de les AFAs demostra **el potencial del capital social i els seus possibles impactes positius en l'accessibilitat i l'equitat educativa.**

De fet, tal com argumentem a continuació, sovint les AFAs han assumit la responsabilitat de planificar i gestionar les activitats extraescolars (i fer-ho, a més a més, de forma accessible i equitativa) a contracor.

L'externalització de les activitats extraescolars

La narrativa prevalent entre les AFAs és que el rol secundari de l'administració en la provisió d'activitats extraescolars és una omisió, que ha obligat (a vegades a contracor) a les AFAs a planificar, gestionar i -fins i tot- proveir les activitats extraescolars¹⁰.

“Des d'una AMPA, portar extraescolars és un pal. No crec que haguem de dedicar-nos a ser unes empreses de serveis ... Trobo que no és just que persones voluntàries hagin de fer feina d'empresa. Ni és just ni s'aguanta ... El que fa la nostra biblioteca ho hauria de fer l'administració, però no té recursos, i ho fem nosaltres, però no s'entén” AFA Sarrià – Sant Gervasi, institut gran

La conseqüència d'aquesta responsabilitat sobrevinguda, potencialment no desitjada, de les associacions familiars és que aquestes AFAs sovint externalitzen la gestió i provisió de les activitats extraescolars (a empreses privades i entitats socials).

“Les activitats extraescolars les organitzen una associació esportiva vinculada a l'institut. Som entitats paral·leles i ens donem un cop demà, però no interactuem gaire” AFA Sarrià – Sant Gervasi, institut petit

“A l'inici també comportava que tota la matriculació la fèiem des de la pròpia associació, no? des de l'AFA, amb lo que també implica de recursos humans del teu voluntariat per poder-li dedicar ... A nivell de la gestió, el que hem vist és que el primer any, i sobretot el segon, vam posar moltes hores per poder-ho engegar tot ... Vam començar a veure l'opció de tenir un extern que ens facilita, és molt més fàcil perquè la comunicació, tot el tema de la matriculació, el primer any tota la matriculació la vam fer des de l'AFA directament, i el que ara fem és a partir d'un conveni que vam tenir amb [empresa privada], vale? és un conveni ... És a dir, que et matriculi [l'empresa privada] és que et matricula l'AFA” – AFA Sant Andreu, institut petit

“Nosaltres ara mateix estàvem subcontractant una empresa ... De moment només treballem amb ells ... El que fem és una reunió inicial i llavors ens comenten quines activitats estan duent a terme, i valorem els grups, els monitors que es necessiten, el que costen, si es poden fer a l'escola, etc.” – AFA Sant Martí, institut gran

En aquest context, les entitats proveïdores d'activitats extraescolars (empreses privades, entitats socials) es plantegen els següents reptes:

- Assolir la sostenibilitat financera a través de la integració horitzontal (la provisió d'activitats a diverses entitats -entre les quals instituts) i la vertical (la participació en diverses fases dels processos educatius: com ara, planificació i implementació

¹⁰ Recordem que en la nostra base de dades les AFAs només proveeixen del 5,7% de les activitats extraescolars identificades.

d'activitats extraescolars, menjadors i colònies d'estiu). El repte fonamental de la integració horitzontal és la dificultat de conèixer i adaptar-se a les característiques idiosincràtiques de cada centre; en canvi, el repte de la vertical és la dependència que es pot establir al proveir els productes educatius a un sol institut.

- Oferir un servei de qualitat amb unes condicions contractuals, laborals i professionals sovint adverses, que inclouen: la rotació i discontinuïtat de personal, derivada de la inestabilitat i temporalitat laboral; i l'especialització de tasques i de temes de cadascuna de les activitats del lleure (menjadors, extraescolars, casals d'estiu, etc.)¹¹ en contrast a una formació excessivament generalista.
- Particularment en les entitats socials, un ethos educatiu que intenten combinar la qualitat educativa, l'accessibilitat dels seus productes, i la sostenibilitat financera (sense necessàriament lucre).

Una de les conseqüències més importants de la integració horitzontal a la que aspiren les entitats proveïdores d'activitats extraescolars és **la seva concentració territorial**. Cal tenir en compte, però, que es tracta d'una distribució territorial altament desigual. En aquest sentit, l'administració pública (p.ex., el programa *Èxit* del CEB) té una implantació territorial molt més àmplia i homogènia (present a tots els districtes) que no pas les empreses privades o les entitats socials. En la nostra base de dades, l'excepció a aquesta regla és l'empresa CET10, amb presència a Gràcia, Horta – Guinardó, Sant Martí i Sants – Montjuïc.

En aquest sentit, aquesta relativament ampla distribució territorial permet que **empreses privades i entitats social esdevinguin nexes educatius, potenciïn sinergies entre instituts i, potencialment, creïn potencials xarxes educatives territorials**.

“Treballem a [l'institut públic 1 de l'Eixample], a [l'escola pública de l'Eixample], ara estem potenciant [l'institut públic 2 de l'Eixample], que no tenen instal·lacions - però una demanda de l'AMPA. Llavors derivem algunes activitats d'un institut a un altre, sobretot les esportives” - Empresa d'educació, lleure i idiomes

Ara bé, donada l'asistemàtica i desigual distribució territorial de les empreses privades i entitats socials fa que els instituts que hi participin no obeeixin a cap patró definit ni cap perspectiva global. Amb la qual cosa, es tracta d'una dinàmica que, tot i que aïlladament és positiva, pot accentuar la segregació escolar.

¹¹ A tall d'exemple, al llarg del treball de camp un/a monitor/a fou contractat/da per fer activitats extraescolars tant esportives (p.ex., patinatge) com culturals (p.ex., risoteràpia) i artístiques (p.ex., pintura, dansa).

Més enllà de la provisió externa de les activitats extraescolars, a continuació es descriuran quins són els significats atribuïts a les activitats extraescolars per part de les AFAs:

El significat de les activitats extraescolars

Les AFAs atribueixen diferents significats (ocasionalment en contraposició i conflicte) a les activitats extraescolars.

En primer lloc, existeixen diverses concepcions de la distància i la (dis)continuïtat existent entre l'activitat extraescolar i l'escola. Com a tipus ideals, d'una banda, les activitats extraescolars concebudes des de **la distància amb l'escola i la discontinuïtat amb allò acadèmic**: moments lúdics (“descompressió”, “estar lliure”, desfogar-se”), físics (“no estar asseguts”, “córrer”), relacionals (de “socialització”) després de la jornada escolar-acadèmica.

“Mai ens hem plantejat fer, jo que sé, anglès o coses amb un contingut més acadèmic, són sempre coses com més complementàries i més perquè *els nens ja estan prou hores a l'escola ...* Jo entenc que les extraescolars ha de ser *una cosa no tan acadèmica*, sinó que hi hagi *un punt de trobada*, que els alumnes tinguin més *de socialització*. Estan sentats a classe i quasi no poden ni parlar ... Jo soc contrària que els alumnes per la tarda tinguin més temes acadèmics i diguem d'estar davant d'un professor, escoltar, vull dir que la [activitat artística 1] és una cosa lúdica i el [activitat artística 2] és una cosa lúdica ... [Els nens] necessiten estones per *estar lliures i desfogar-se i córrer* i no per estar una altra vegada reproduint el mateix que fan les sis hores al matí, per la tarda tornem-hi...” – AFA Eixample, institut petit

“Nosaltres més que res el que volíem és doncs trencar amb el tema d'estar estudiant, ja tenen prou hores d'estar asseguts i estudiar i això i distreure'ls amb algo més lúdic, no? I saludable pel tema de l'esport, treballar en un espai obert, que puguin estar més distesos, més relaxats, saps? Una mica això, desconnectar dels estudis, agafar amistats entre diversos grups perquè no s'estabilitzin només amb un grup classe, sinó que vegin que hi ha més nens a l'institut i facin més relacions, no?” – AFA Sant Martí, institut gran

D'altra banda, les activitats extraescolars concebudes des de **la proximitat amb l'escola i la continuïtat amb allò acadèmic**, que acostumen a implicar major alineament curricular i partir d'un objectiu més focalitzat en augmentar el nivell de competències bàsiques. Sovint es tracta d'activitats de reforç acadèmic més tradicional¹².

¹² En aquesta tipologia s'emmarcarien les activitats extraescolars de reforç acadèmic descrites a l'anterior capítol: entorn escolar, reforç, cangur matemàtiques, classes de repàs, amic gran, tècniques d'estudi, biblioteques obertes, ludoteca; també el programa de l'administració Èxit.

“La biblioteca fa *activitats d’aprenentatge*. I no només una biblioteca tradicional, sinó una biblioteca digital. Des de la biblioteca van els estudiants, sobretot a 1r i 2n [d’ESO], a lectura, aprenentatge de *buscar documentació, promoció de lectura, comprensió de les assignatures instrumentals ...* Tenir una biblioteca escolar que no sigui un lloc on només fas els deures és una prioritat ... Una biblioteca amb *una funció dintre del procés educatiu*” AFA Sarrià – Sant Gervasi, institut gran

“Bàsicament era *completar una línia formativa*, és a dir, és creure que el temps del lleure és un *temps de lleure i formatiu*, vale? I que, per tant, el fet que sigui lligat al món escolar, sigui institut o escola et permet aquesta *continuitat*” – AFA Sant Andreu, institut petit

En segon lloc, **les activitats esportives presenten dos concepcions contraposades**¹³. Una primera concepció de l’esport **cooperatiu**, i que emfatitza els elements socials i relacionals, educatius i pedagògics d’aquest. Especialment, l’esport és una eina particularment útil pel seu potencial en termes de coeducació: la capacitat de l’esport formatiu i de base de trencar estereotips sexistes fortament arrelats en l’esport adult, professional i competitiu. En contraposició, una segona concepció de l’esport **competitiu**, adreçat a l’objectiu de la tecnificació individual, tàctica col·lectiva, l’ètica de l’esforç i les victòries competitives. Aquest segon model té molt en compte l’habilitat de cada adolescent i, doncs, té un caràcter més jerarquitzador, selectiu i discriminador. Alhora, aquesta dualitat (esport cooperatiu pedagògic versus esport competitiu selectiu) es pot articular -tot i que no necessàriament sempre sigui així- en una oferta també diferenciada: d’una banda, les associacions esportives, típicament gestionades per AFAs dins dels instituts i, d’altra banda, els clubs esportius, de caràcter aliè a l’institut.

“També s’ha de dir que ells [*els clubs esportius*] són molt més exigents, perquè de vegades fan fora els propis jugadors perquè no assoleixen el nivell esportiu. En aquest aspecte és una mica *discriminador*” - AFA Nou Barris, institut petit.

“L’alumnat quan arriba a secundària, doncs si juga un esport de fa molts anys, ja juga en clubs, no juga amb *l’equip de l’institut, que té un objectiu més aviat de potenciar una mica la cohesió*, la participació al centre però que té un nivell baixet i és per fer una mica d’esport però que *no té un nivell d’anar a competir, això les esportives*” – AFA Ciutat Vella, institut petit

“*Nosaltres utilitzem l’esport com a eina de creixement personal i comunitari*. On hi ha algunes vulnerabilitats o riscos d’exclusió, o aquestes problemàtiques, llavors nosaltres utilitzem l’esport com a eina de cohesió i creixement per minimitzar aquests riscos, i fer seguiment, i ser un recurs més de prevenció ... Són útils en *relativitzar i apartar la competició*, els entrenaments, els exercicis tàctics. És que ja ni ens els plantejem ... No prioritzem l’activitat física i esportiva tècnica, tàctica. ...

¹³ Cal recordar que l’esport és una activitat altament ofertada: de fet, s’han identificat 143 activitats esportives (el 36,9% del total).

L'esport és una excusa ... No és només secundària: és que no ens interessa" – Entitat social

"L'esport té un component d'assoliment d'objectius a tres nivells: físic, psicològic i, sobretot, social -encara més en els esports d'equip o que es fan en família i barreges nanos grans i petits. *Pels nanos amb més mancances socials és bàsic, és l'única manera que tenen de socialitzar-se amb d'altres nanos*" – Associació esportiva

En tercer lloc, **les activitats extraescolars concebudes com un dispositiu de conciliació familiar i de seguretat comunitària**. Aquesta perspectiva combina diferents objectius: respondre a les necessitats de conciliació familiar – laboral de pares i mares (és a dir: una mirada més adultocèntrica); i també augmentar el temps de socialització segura dels infants.

"També fer extraescolars és més *una necessitat*. Els pares treballen fins les sis o les set, doncs apunto el meu nen, li agradi o no ... Llavors el nen es queda a l'escola un o dues hores més, i al pare li va millor" - Empresa d'educació, lleure i idiomes

"Des de que s'acaben les classes i comencen les extraescolars, doncs, què fan amb els nanos? Però clar, [tampoc pot ser l'únic criteri] perquè sinó al final posaríem *cangurs*" AFA Sarrià – Sant Gervasi, institut gran

"[Les activitats extraescolars] són un espai de relació en la qual els joves cada vegada poden fer-hi més temps lliure. I aquest temps lliure és un *temps de seguretat*, no? És el temps de la relació, de contactar uns amb els altres i, d'alguna forma, a les famílies els dona l'oportunitat de tenir temps de seguretat" – AFA Sant Andreu, institut petit

"[Les extraescolars tenen la funció d'atendre l'alumnat] que està moltes hores sol a casa, per tal de poder tenir un espai on estigui una mica ocupat fins les cinc i pico de la tarda ... un alumnat que moltes vegades, *com que a casa van mancats, està moltes hores sol a les tardes*" – AFA Ciutat Vella, institut petit

És una concepció, alhora, percebuda de forma parcialment crítica: les activitats són "aparcenens" i les entitats proveïdores "cangurs", i el valor educatiu d'aquestes es considera limitat ("passar el temps", "jugar i ja està").

"Nosaltres volem oferir un servei de qualitat i de millora emocional pels nens. No venir aquí al casal i vinga, *«es un canguro»*. No, ens agrada treballar en un eix emocional. Pots utilitzar els centres d'interès, la temàtica i crear una certa educació que no sigui la típica: vigilància de pati, o un partidillo de futbol. Currem-nos-ho una mica més: fem jocs educatius, fem jocs tradicionals. Et trobes que el lleure s'ha transformat una mica en *«anem a passar el temps»*. *Jo entenc que a vegades venim a passar el temps, a jugar i ja està*. Però es pot jugar tot educant. No arribar i dir: *«jugamos a los cubos»*" - Empresa d'educació, lleure i idiomes

I, en quart i últim lloc, **les activitats extraescolars concebudes com un element característic o idiosincràtic del centre**, amb la qual cosa contribuirien a la distinció d'aquest. De totes

formes, aquesta concepció és molt poc habitual, degut a que les activitats extraescolars no són considerades un element fonamental en els processos d'elecció escolar.

“Un dels objectius de l’AFA poder ofertar una sèrie d’activitats, no? que poguessin complementar i fossin *en sintonia amb el que seria la filosofia pedagògica del centre* ... La primera línia que es va comentar és que podia ser un institut on el tema artístic tingués bastant pes i, per això, vam buscar justament el tema de la música ... Ens interessava molt anar-ho lligant a la filosofia de l’institut” – AFA Sant Andreu, institut petit

“No, jo crec que no té gaire [impacte]: o sigui, les famílies no escullen el centre per les extraescolars, eh? Vaja almenys a secundària no crec que marqui cap tret diferenciador” – AFA Ciutat Vella, institut petit

5. Conclusions i recomanacions

Aquest últim capítol conclou l'informe, amb una síntesi dels resultats presentats i amb unes reflexions sobre la necessitat d'articular una governança pública de les activitats extraescolars dins de la política educativa de la ciutat

5.1. Principals aportacions

La primera reflexió apunta a la **positiva gran disseminació i diversitat de les activitats extraescolars dels instituts públics de Barcelona**, en termes de tipologia (esportives, culturals i artístiques, idiomes, reforç, tecnològiques), característiques (preus, hores setmanals), entitat proveïdora (entitats socials, comunitàries, religioses, veïnals, esportives, AFAS, empreses privades, i administracions) i significats atribuïts (a partir dels eixos de distància – proximitat escolar i acadèmica, dualitat en relació als esports, i conciliació i seguretat familiar i comunitària).

La segona reflexió assenyala **els elevats costos econòmics i la desigual distribució territorial de les activitats extraescolars**. L'anàlisi quantitatiu ha posat de relleu que existeixen algunes tipologies d'activitat i entitats proveïdores més cares que d'altres: les activitats d'idiomes (306,1€ de mitjana anual) i les tecnològiques (258,5€), així com les organitzades per empreses d'idiomes (335,9€). En canvi, les extraescolars més econòmiques són les activitats esportives (158,4€) i les de reforç de competències bàsiques (91,3€), així com les organitzades per les administracions (102,9€), les entitats comunitàries, religioses i veïnals (147,6€), seguides de les empreses privades generalistes (202,6€), les associacions esportives (228,9€) i les AFAs (248,4€). Els preus varien molt segons territoris: p.ex., els districtes de Ciutat Vella (13,2€), Horta-Guinardó (104,5€), Sants-Montjuïc (110,7€) i Nou Barris (166,4€) se situen en l'extrem inferior dels preus, mentre que en l'extrem superior destaca Les Corts (375,1€). Existeix, en aquest sentit, una correlació estadísticament significativa entre el preu de les activitats extraescolars i el nivell socioeconòmic¹⁴.

¹⁴ En aquest sentit, el context socioeconòmic es correlaciona amb els costos de les activitats extraescolars. D'una banda, el preu de les activitats extraescolars i la renda mitjana del barri en el que els instituts s'ubiquen tenen una correlació moderada, estadísticament significativa, si bé amb un baix coeficient de determinació ($R^2=0,043$). D'altra banda, els instituts d'alta complexitat tenen un preu molt menor (64,8€ per activitat) que

L'anàlisi quantitatiu també ha posat de relleu com alguns instituts i districtes tenen una oferta molt superior als dels altres. Així, un terç dels instituts (18, el 33,3%) tenen una oferta d'extraescolars baixa; el 44,4% mitjana (24 instituts); i 22,2% alta (12 instituts). A nivell de territorial, alguns districtes ofereixen un número molt superior d'activitats extraescolars per institut que d'altres: Nou Barris (només 4,3); Sants-Montjuïc (5,1); Horta-Guinardó (6,4); Sant Andreu (6,8); Ciutat Vella i Sarrià Sant Gervasi (7,5); L'Eixample (8,2); Les Corts (9,0); Sant Martí (9,8); i Gràcia (més del triple que Nou Barris: 14,0).

D'aquí se'n deriva la **inaccessibilitat de les activitats extraescolars i, per tant, el reforç de les dinàmiques de segregació escolar**, tal com la literatura acadèmica ja ha alertat (Albaigés & Martínez, 2012; Bonal & Albaigés, 2009; Bonal & Cuevas, 2018; Bonal & Zancajo, 2019; Comas, 2018; González, 2017). Fins i tot, donades les significatives diferències en l'oferta d'activitats extraescolars que es donen en el sí del sector públic valden la metàfora de la **triple xarxa** escolar, especialment apropiada per a Barcelona¹⁵.

Alhora, la quarta reflexió apunta a la **corresponsabilitat asimètrica a l'hora de proveir activitats extraescolars entre les AFAs i l'administració**. Les AFAs tenen, en general, un compromís ferm amb l'equitat educativa i en la lluita contra la segregació escolar, amb la qual cosa tenen l'imperatiu moral d'aconseguir fer que les activitats extraescolars siguin accessibles econòmicament pel conjunt de famílies de cada institut. Per fer-ho, implementen un repertori d'accions que inclou flexibilitat i fraccionament en els pagaments generals, la inversió indirecta en activitats extraescolars, i el cofinançament directe d'aquestes extraescolars -entre d'altres. Tot i que es tracta d'un esforç valuós i meritori, l'impacte d'aquest repertori d'accions és insuficient. Com desenvoluparem a les

els de baixa complexitat (226,1€) -una diferència significativa, tal com ha mostrat l'anàlisi de la variància ANOVA.

¹⁵ En aquest sentit, des de mitjans de la crisi econòmica s'ha consolidat el que el Síndic de Greuges descrigué com una triple xarxa, en que conviuen: (1) escoles majoritàriament públiques però també concertades d'alta complexitat (amb una composició social desafavorida i projectes socialment estigmatitzats); (2) escoles públiques i concertades de complexitat mitjana (un perfil social heterogeni i projectes educatius consolidats però no singularitzats); i (3) escoles majoritàriament concertades però també públiques de baixa complexitat (una composició social més afavorida que el seu entorn, amb projectes educatius sovint singularitzats i amb capacitat d'atreure demanda, especialment de famílies amb més capital cultural i econòmic amb lògiques d'elecció més informades i estratègiques) (IIAB, 2017; Síndic de Greuges, 2016b).

El context i les causes d'aquesta triple xarxa són múltiples i inclouen, entre altres, els següents elements (Bonal, 2019; Tarabini, Montes, & Parcerisa, 2018): (a) el flux de matrícula des del sector concertat envers el sector públic (Termes, 2020); (b) l'augment de l'heterogeneïtat social interna del sector públic; o (c) les polítiques de diferenciació interna del sector públic, a instàncies de les famílies de classe mitjana en una voluntat de distinció social i educativa -en un procés anomenat de "colonització o gentrificació escolar". Alhora, les característiques que diferencien les tres xarxes són moltes: composició social del centre i perfil social de l'alumnat; relació entre demanda i oferta; preus dels béns i serveis educatius oferts; projectes educatius i pedagògics. Tal com assenyalem, doncs, les activitats extraescolars fora de l'horari lectiu poden apuntalar aquesta triple xarxa.

recomanacions, és l'administració qui ha de liderar aquest procés per aconseguir més accessibilitat en les extraescolars i una major equitat educativa.

Una última reflexió: **les activitats extraescolars esdevindran encara més importants en l'escenari posterior al confinament i tancament escolar fruit del Covid-19** (Bonal & González, 2020; Subirats, 2020; UNESCO, 2020a). Per tant, serà encara més necessària una programació d'activitats extraescolars, de mirada territorial, de baix cost i alta accessibilitat, particularment als centres de màxima complexitat i de l'alumnat desafavorit (Fundació Jaume Bofill, 2020).

5.2. Cap a una governança pública de les activitats extraescolars?

En aquest sentit, **la diversitat de les activitats extraescolars amb múltiples actors involucrats, és una riquesa que requereix, però, solucions també complexes.**

A partir de les evidències i reflexions presentades anteriorment, es recomana avançar envers una governança pública de les activitats extraescolars¹⁶. **L'administració ha de dirigir, liderar i coordinar diversos tipus d'actors (entitats socials, empreses privades, actors culturals, artístics i esportius) en un camp de joc densament poblat per actors (amb lògiques oposades), amb una oferta diversa, variada, desigual i poc regulada.** En aquest escenari difícil, el repte majúscul per l'administració és potenciar els aspectes positius de l'oferta preexistent (p.ex., la diversitat i qualitat de l'oferta, o l'èmfasi -encara que insuficient- en l'equitat), però alhora modificar-ne substancialment els més negatius (p.ex., la desigual distribució de l'oferta i de la qualitat d'aquesta, així com els problemes d'inaccessibilitat).

Al fer-ho, cal partir del reconeixement de la centralitat de les AFAs com a planificadores, gestores -i ocasionalment proveïdores- de les activitats extraescolars dels centres. Aquest

¹⁶ Aquestes recomanacions són paral·leles al reconeixement dels esforços positius de les administracions en aquest sentit, especialment en relació a les campanyes d'estiu. Així, l'Ajuntament de Barcelona ha posat en marxa la campanya *Cap infant sense estiu!*, que inclou el *Pla extraordinari d'activitats d'estiu per a infants i adolescents*, amb un pressupost de 7.090.000€ (un increment del 33,5% en relació al 2019), el que permetrà augmentar 40.139 places de casals d'estiu, campaments o colònies i arribar a les 387.756 places o, també, ampliar les activitats dels casals Baobab. Aquest esforç recent consolida els ajuts a les famílies de la Campanya de Vacances d'Estiu (CVE) han crescut de forma significativa els últims anys (IIAB, 2019). De forma similar, el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya també incrementa el suport al sector del lleure educatiu en 6M€, per arribar als 11M€. Aquest increment permetrà augmentar la cobertura de les beques per garantir l'accés de les famílies en situació de vulnerabilitat o que hagin patit d'una manera més directa l'impacte econòmic de la covid-19 (entre els 80€ per als casals i 100€ per a les colònies) o, també, la posada en pràctica de mesures de seguretat i protecció (mascaretes, guants i gels hidroalcohòlics) per als monitors i professionals.

rol ha de ser reconegut i posat en valor, ja que la implicació comunitària en les dinàmiques educatives -tant dins com fora de l'escola- és positiva, i ha de ser mantinguda, impulsada i promociionada. La millor manera de començar-ho a fer és partir dels neguits expressats des de les AFAs (inèrcies institucionals, falta de informació de l'oferta, dificultat d'assegurar l'equitat de l'oferta, etc.)

Existeixen precedents en que l'administració complementa l'oferta d'activitats extraescolars en tant que només proveïdora. És el cas del programa *Èxit* del CEB, que ha estat rebut de forma positiva, teixint complicitats i ha generat un ampli consens en la comunitat educativa -a més a més d'aconseguir un moderat però significat impacte positiu en l'aprenentatge de l'alumnat que hi participa (Alegre, Casado, & Todeschini, 2016; Alegre, Todeschini, & Segura, 2018).

Alguns dels elements a tenir en compte a l'hora de promociionar la governança de les activitats extraescolars són:

- El coneixement sobre les activitats extraescolars (característiques i distribució, impacte en l'alumnat) és escàs, i també **manca una governança pública de les activitats extraescolars**.
- Enfront aquest escàs coneixement i valor atribuït a les activitats extraescolars es recomana **identificar i quantificar, amb una mirada territorial, les característiques de l'oferta d'activitats extraescolars** (tipologia, durada, preu, etc.) i **del perfil dels i les usuàries** (edat, gènere, nacionalitat, context socioeconòmic).
- També és necessari **sintetitzar les dificultats de cada actor** (administració, entitats socials, empreses proveïdores) per avançar cap els possibles objectius compartits.
- I, també, **aprofundir en el coneixement del funcionament de les dinàmiques de les activitats extraescolars** per identificar les **accions públiques** més adequades, en els àmbits de la **direcció, planificació, coordinació, transparència i -si s'escau- provisió directa**. En qualsevol cas, els criteris que haurien de guiar la planificació són tant territorials com d'accessibilitat econòmica. Alhora, la planificació i la coordinació territorial implica establir mecanismes locals de coordinació entre els instituts públics, entitats proveïdores (empreses privades, entitats socials) i altres actors del territori (culturals, artístics, esportius). La planificació i coordinació territorial de les activitats extraescolars permetria: combinar i no solapar l'oferta territorial; generar un quòrum mínim en relació a els activitats extraescolars (i, per tant, assegurar la viabilitat de les activitats extraescolars minoritàries); i desestigmatitzar alguns instituts i reduir la segregació escolar.

- Per últim, el lideratge de l'administració ha de ser paral·lel al reconeixement de la tasca educativa prèvia i del bagatge de les entitats proveïdores existents, la qual cosa hauria de permetre **avançar envers una la corresponsabilitat asimètrica dels diferents actors (de mercat, d'administració, i entitats socials).**

Bibliografia

- Ajuntament de Barcelona. Mesura de govern: Impuls al projecte educatiu de ciutat per fer de Barcelona una capital de la innovació pedagògica (2016). Barcelona: Comissió de Drets Socials, Cultura i Esports. Ajuntament de Barcelona.
- Ajuntament de Barcelona. Mesura de govern per garantir i millorar la incidència de l'associacionisme educatiu de base comunitària a la ciutat (2018). Barcelona: Departament de Joventut.
- Ajuntament de Barcelona. Mesura de govern i pla d'accions: Cap a una política pública de cultura i educació (2019). Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Albaigés, B., & Martínez, M. (2012). *Educació avui. Indicadors i propostes de l'Anuari 2011* (Informes Breus F. J. Bofill No. 39). Barcelona. Retrieved from <http://www.fbofill.cat/intra/fbofill/documents/publicacions/anuari-2011.pdf>
- Alegre, M. À., Benito, R., Chela, X., & González, S. (2010). *Les famílies davant l'elecció escolar. Dilemes i desigualtats en la tria de centre a la ciutat de Barcelona*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Alegre, M. À., Casado, D., & Todeschini, F. (2016). *Avaluació del programa Èxit Estiu 2015*. Barcelona.
- Alegre, M. À., Todeschini, F., & Segura, A. (2018). *Avaluació del programa Èxit 2016/2017: Seguiment d'Èxit Curs, Èxit Estiu i Enginy, avaluació d'impacte d'Èxit Estiu*. (M. À. Alegre, Ed.). Barcelona: Institut Català de Polítiques Públiques (Ivàlua), Consorci d'Educació de Barcelona (CEB).
- Ball, S. (2003). *Class Strategies and the Education Market*. New York: Routledge.
- Ball, S. (2010). New class inequalities in education: Why education policy may be looking in the wrong place! Education policy, civil society and social class. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 30(3–4), 155–166. <https://doi.org/10.1108/01443331011033346>
- Bonal, X. (2019, September 28). Quan la classe mitjana pren l'escola pública. *El País*, p. 1. Retrieved from https://cat.elpais.com/cat/2019/08/28/opinion/1566996191_105330.html
- Bonal, X., & Albaigés, B. (2009). El dret a l'educació a Catalunya: significat i vulneracions. In *Anuari 2009* (pp. 75–105). Barcelona: Associació Catalana de Sociologia, Institut d'Estudis Catalans.
- Bonal, X., & Cuevas, J. (2018). *Combatre la segregació escolar: de l'amenaça a l'oportunitat*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Bonal, X., & González, S. (2020, April 6). Confinament i efecte escola. *El Periódico*. Retrieved from <https://www.elperiodico.cat/ca/opinio/20200406/efecte-coronavirus-desigualtat-escoles-xavier-bonal-sheila-gonzalez-7919442>
- Bonal, X., & Scandurra, R. (2019). *Equidad y educación en España: diagnóstico y prioridades*. Madrid: Oxfam.
- Bonal, X., & Zancajo, A. (2019). *Equivalència territorial en la planificació educativa a Barcelona: Diagnòstic i propostes*. Barcelona.

- Bravo, P. C., & Rosado, J. A. C. (2013). La participación de las familias en los centros de educación primaria. *Revista de Investigación Educativa*, 31(2), 485–499. <https://doi.org/10.6018/rie.31.2.171031>
- Chiper, S. (2006). The discourse of Romanian universities. *Journal of Organizational Change Management*, 19(6), 713–724. <https://doi.org/10.1108/09534810610708369>
- Comas, M. (2018). *La veu de les famílies en el sistema educatiu: Aposta pel bé comú o estratègia de clausura?* Universitat Autònoma de Barcelona.
- Comas, M., Escapa, S., & Abellán, C. (2014). *Com participen mares i pares a l'escola? Diversitat familiar i d'implicació en educació*. Barcelona: Fundacio Jaume Bofill.
- FAPAC. (2019). *La contribució econòmica de les famílies al sistema educatiu públic català*. Barcelona.
- Fundació Jaume Bofill. (2020). *Obrim l'educació: Mesures de xoc i reformes prioritàries davant la crisi de la COVID-19*. Barcelona.
- Garreta, J. (2008). *La participación de las familias en la escuela pública: Las asociaciones de madres y padres del alumnado*. Retrieved from www.ceapa.es
- Garreta, J. (2009). Escuela y familias inmigradas: relaciones complejas. *Revista Complutense de Educación*, 20(2), 275–291.
- González, I. (2017). L'autonomia de centre en els horitzons de millora educativa. In B. Albaigés & F. Pedró (Eds.), *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2016* (pp. 477–558). Barcelona: Fundacio Jaume Bofill.
- González, S. (2016). *Quin impacte tenen les activitats extraescolars sobre els aprenentatges dels infants i joves?* (No. 4). *Què funciona en educació? Evidències per a la millora educativa* (Vol. 4). Barcelona.
- Hoang, T. V. Y., & Rojas-Lizana, I. (2015). Promotional discourse in the websites of two australian universities: A discourse analytic approach. *Information & Communications Technology in Education*, 2(1), 1–19. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2015.1011488>
- IDFO. (2005). *Detecció i prospecció de necessitats de formació en el sector del lleure educatiu i sociocultural*. Barcelona. Retrieved from http://jovecat.gencat.cat/web/.content/_documents/arxiu/educacio_en_el_lleure/formacio_educadors_en_el_lleure/normativa/cafell/resum_resultats_recerca_jovecat.pdf
- IIAB. (2017). *Oportunitats educatives a Barcelona 2016: l'educació de la infància i l'adolescència a la ciutat*. Barcelona: Institut Infància i Adolescència de Barcelona (IIAB).
- IIAB. (2019). *Oportunitats educatives de la infància i l'adolescència 2018-2019*. (M. Truñó, A. Castejón, & A. Zancajo, Eds.). Barcelona: Institut Infància i Adolescència de Barcelona - Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IIAB-IERMB). <https://doi.org/CC-BY-NC-SA>
- Jabbar, H. (2015). “Every kid is money”: Market-like competition and school leader strategies in New Orleans. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, XX(X), 1–22. <https://doi.org/10.3102/0162373715577447>
- Lubienski, C. (2007). Marketing Schools: Consumer Goods and Competitive Incentives for Consumer Information. *Education and Urban Society*, 40(1), 118–141.

<https://doi.org/10.1177/0013124507303994>

- Lubienski, C., & Lee, J. (2016). Competitive Incentives and the Education Market: How Charter Schools Define Themselves in Metropolitan Detroit. *Peabody Journal of Education*, 91(1), 64–80. <https://doi.org/10.1080/0161956X.2016.1119582>
- Saichaie, K. (2011). *Representation on college and university websites: an approach using critical discourse analysis*. University of Iowa. <https://doi.org/10.17077/etd.10xrp42m>
- Satna Cruz, E., & Olmedo, A. (2011). “Sacando lo mejor de cada niño”: La participación de las familias de clase media en el centro y en la educación de sus hijos. *Profesorado, Revista de Currículum y Formación Del Profesorado*, 15(2), 251–270.
- Secretaria de Joventut. *Mesures de foment, reconeixement i suport de l'educació en el lleure de base comunitària* (2010). Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Síndic de Greuges. (2008). *La segregació escolar a Catalunya: Informe extraordinari*. Barcelona: Síndic de Greuges, Generalitat de Catalunya. Retrieved from <http://scholar.google.com/scholar?hl=en&btnG=Search&q=intitle:Informe+extraordinari#2>
- Síndic de Greuges. (2014). *Informe sobre el dret al lleure educatiu i a les sortides i colònies escolars*. Barcelona: Síndic de Greuges, Generalitat de Catalunya.
- Síndic de Greuges. (2016a). *La segregació escolar a Catalunya (I): La gestió del procés d'admissió d'alumnat*. Barcelona: Síndic de Greuges, Generalitat de Catalunya.
- Síndic de Greuges. (2016b). *La segregació escolar a Catalunya (II): condicions d'escolarització*. Barcelona: Síndic de Greuges, Generalitat de Catalunya. Retrieved from http://www.sindic.cat/site/unitFiles/4228/Informe_segregacio_escolar_II_condicions_escolaritzacio_ok.pdf
- Srivastava, A. (2019). The construction of knowledge on “quality” in higher education: A study of universities' websites in India. *Education Policy Analysis Archives*, 27. <https://doi.org/10.14507/epaa.27.3972>
- Stemler, S. E., Bebell, D., & Ann Sonnabend, L. (2011). Using school mission statements for reflection and research. *Educational Administration Quarterly*, 47(2), 383–420. <https://doi.org/10.1177/0013161X10387590>
- Subirats, J. (2020, April 17). Si en garantim l'accés, els esplais i casals seran una gran eina per pal·liar els efectes de la pandèmia. *El Diari de l'Educació*, p. 1. Retrieved from <https://diarieducacio.cat/si-en-garantim-lacces-els-esplais-i-casals-seran-una-gran-eina-per-paliar-els-efectes-de-la-pandemia/>
- Tarabini, A., Montes, A., & Parcerisa, L. (2018). *Les aliances Magnet: innovació per combatre la segregació escolar*. (A. Tarabini, Ed.). Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Termes, A. (2020). *La Formació Professional a Barcelona: gènere, trajectòries i inserció laboral*. Bellaterra: Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans (IERMB).
- Termes, A. (2021). *Oportunitats educatives a Barcelona 2020: Les desigualtats en l'educació al llarg de la vida (0-99)*. Cerdanyola del Vallès: Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB).
- UNESCO. (2020a). COVID-19: with half of world's student population out of school, UNESCO launches coalition to accelerate remote learning solutions. *UNESCO*. Retrieved from <https://en.unesco.org/news/covid-19-half-worlds-student-population->

- UNESCO. (2020b). UNESCO 2020 Teacher Task Force calls to support 63 million teachers touched by the COVID-19 crisis. *UNESCO Teacher Task Force*. Retrieved from <https://en.unesco.org/news/teacher-task-force-calls-support-63-million-teachers-touched-covid-19-crisis>
- Van Zanten, A. (2003). Middle-class Parents and Social Mix in French Urban Schools: reproduction and transformation of class relations in education. *International Studies in Sociology Of Education*, 13(2), 107–124. <https://doi.org/10.1080/09620210300200106>
- Van Zanten, A. (2005). New Modes of Reproducing Social Inequality in Education: the changing role of parents, teachers, schools and educational policies. *European Educational Research Journal*, 4(3), 155–169. <https://doi.org/10.2304/eej.2005.4.3.1>
- Verger, A., Steiner-Khamsi, G., & Lubienski, C. (2017). The emerging global education industry: analysing market-making in education through market sociology. *Globalisation, Societies and Education*, 15(3), 325–340. <https://doi.org/10.1080/14767724.2017.1330141>
- World Bank. (2020). *Rapid Response Guidance Note: Educational Television & COVID-19* (The World Bank Education Global Practice Rapid) (Vol. 19). Washington.

**Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de
Barcelona**

Universitat Autònoma de Barcelona (Campus de Bellaterra)

Plaça del Coneixement, edifici MRA, planta 2

08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès)